

Независен механизам за известување

Преглед на акциски план:
Северна Македонија 2021–
2023

Open
Government
Partnership

Independent
Reporting
Mechanism

Вовед

Почнувајќи од јануари 2021 година, Независниот механизам за известување (НМИ) започна да ги пласира новите производи што произлегоа од процесот на НМИ Refresh.¹ Новиот пристап се надоврзува на лекциите научени од спроведувањето на повеќе од 350 независни, засновани на докази и робусни проценки спроведени од страна на НМИ како и од придонесите од заедницата на ОВП. НМИ настојува да изнесе едноставни, навремени, соодветни за целта, и ориентирани кон резултати производи за да се допринесе кон процесот на учење и одговорност во клучните моменти од циклусот на акцискиот план за ОВП.

Новите производи на НМИ се:

1. **Соопштение ко-креирање:** издвојува лекции од претходните акциски планови, со цел да се научи од истите, и дава податоци за планирање и дизајн при процесот на заедничко креирање. Овој производ е планиран да се лансира кон крајот на 2021 година, почнувајќи со земјите кои ко-креираат акциски планови 2022-2024 година.
2. **Преглед на акциски план:** независен, брз, технички преглед на карактеристиките на акцискиот план и силните страни и предизвиците што ги идентификува НМИ за да информира за посилен процес на имплементација. Овој производ е планирано да се појави на почетокот на 2021 година, почнувајќи со акциските планови 2020-2022 година. Прегледите на акцискиот план се доставуваат 3–4 месеци по поднесувањето на акцискиот план.
3. **Извештај за резултати:** севкупна проценка за имплементација која се фокусира на резултатите на ниво на политики и како се случуваат промените. Исто така, ја проверува усогласеноста со правилата за ОВП и дава информации за отчетност и долгорочно учење. Овој производ е планирано да се појави во преодна фаза на почетокот на 2022 година, почнувајќи со акциските планови 2019–2021 година кои завршуваат со имплементација на 31 август 2021 година. Извештаите за резултатите се доставуваат до четири месеци по завршувањето на циклусот на имплементација.

Овој производ се состои од преглед на НМИ на акцискиот план на Северна Македонија 2021–2023 година. Акцискиот план се состои од 40 заложби кои МНИ ги филтрираше и групираше во 36. Овој преглед конкретно анализира како акцискиот план придонесува кон имплементација и резултати. За дополнителни информации во врска со конкретни заложби, видете Анекс 1. За детали во врска со методологијата и индикаторите што ги користи НМИ за овој преглед на акцискиот план, видете го Делот IV: Методологија и индикатори за НМИ.

¹ За повеќе детали во врска со НМИ Refresh, посетете:
<https://www.opengovpartnership.org/process/accountability/about-the-НМИ/НМИ-refresh/>.

Содржина

Дел I: Преглед на Акцискиот план 2021–2023	2
Дел II: Ветувачки заложби во Акцискиот План на Северна Македонија 2021–2023	5
Дел III: Методологија и ИРМ индикатори	35
Анекс I: Податоци за поединечни заложби	38
Анекс II: Минимални барања за дејствување според процесот на ОВП	44

Дел I: Преглед на акцискиот план 2021-2023

Петтиот акциски план на Северна Македонија ги надминува амбициите на претходните планови, особено во однос на транспарентноста на јавните набавки, испораката на јавните услуги и пристапот до правдата за ранливите групи. Целосната имплементација би можела да ја позиционира Северна Македонија како регионален лидер меѓу земјите од Западен Балкан во клучните области од областа на отворена влада и да ја постави во добра позиција за да се справи со приоритетите кои произлегуваат од процесот на пристапување во ЕУ. Со оглед на големиот обем на акцискиот план, потребна е тесна соработка меѓу јавните институции и граѓанското општество за силни резултати.

Заложбите во петтиот акциски план на Северна Македонија се организирани во пет теми: транспарентност, антикорупција, испорака на јавни услуги, пристап до правда и заштита на животната средина и климатски промени.¹ Заложбите опфаќаат бројни теми, вклучително и јавните набавки, следењето на изјавите за имот на јавните службеници, интегрирањето на приоритетите на граѓаните во испораката на јавните услуги и зајакнувањето на пристапот до бесплатна правна помош. Северна Македонија, исто така, ќе го спроведе својот втор акциски план за отворен парламент, како и првиот акциски план за отворена правда со цел подобрување на судската транспарентност.

Заложбите за пристап до правдата опфаќаат низа ранливи групи, вклучувајќи жртви на трговија со луѓе, жртви на семејно насилство и корисници на социјална помош. Понатаму, заложбата 4.4 би можела да го прошири пристапот до бесплатна правна помош, надоврзувајќи се на заложбите од претходниот план. Ќе биде важно институциите за спроведување и граѓанските организации (ГО) да се погрижат овие заложби да доведат до видливи резултати во правната заштита на ранливите групи и да допринесат да се зголеми бројот на граѓаните кои бараат бесплатна правна помош. Акцискиот план исто така може да го трансформира начинот на кој граѓаните ја обликуваат испораката на две клучни јавни услуги: вработување и здравје. Во меѓувреме, заложбите за објавување на податоците за јавните набавки во отворени формати и откривање на вистинските сопственици на

На дланка

Вклученост од: 2011
Акциски план: 2021–2023
ИРМ производ: Преглед на акциски план
Број на заложби: 36

Преглед на заложби:

- Заложби со фокус на отвореност на владата: 33 (92%)
- Заложби со суштински потенцијал за резултати: 2 (6%)
- Ветувачки заложби: 4 (11%)

Области на политики пренесени од претходните акциски планови:

- Податоци за јавните набавки
- Транспарентност на локално ниво
- Извештаи за имотната состојба на јавните службеници
- Учество во испораката на јавните услуги
- Пристап до правда
- Животна средина и климатски промени
- Отворен парламент

Нови области на политики:

- Транспарентност на вистинските сопственици
- Податоци за граѓански организации
- Отворена правда

компаниите кои добиваат јавни тендери би можеле да ја подобрат транспарентноста на јавните расходи и да им овозможат на засегнатите страни да сигнализираат потенцијални проблеми со корупција во јавните набавки.

Петтиот акциски план имаше силен процес на ко-креација со активна соработка помеѓу мрежата на ГО на ОВП (создадена во 2020 г).² Мрежата на ГО на ОВП и Министерството за информатичко општество и администрација (МИОА) организираа бројни онлајн состаноци и тематски работилници. Граѓанското општество активно помогна во обликувањето на опсегот на заложбите, особено околу испораката на јавните услуги и пристапот до правдата.³ Бројот на тематски работилници ги надмина претходните процеси, и покрај тоа што се одржуваа онлајн за време на пандемијата КОВИД-19. Видливоста на акцискиот план беше дополнително зајакната со средбата меѓу тогашниот премиер на Северна Македонија и извршниот директор на ОВП во април 2021 година, за време на седницата на Кабинетот на министри.⁴ Засегнатите страни на граѓанското општество посочија дека може да бидат потребни дополнителни човечки и финансиски ресурси во јавните институции за целосно спроведување на заложбите.

Вториот акциски план за отворен парламент, кој го спроведува Собранието на Северна Македонија, имаше посебен процес на ко-креирање. Процесот вклучуваше работни групи составени од граѓански организации и Собранието и имаше активни консултации за приоритизирање на заложбите.⁵ Генерално, овој втор акциски план има поголем опфат во споредба со првиот. Вклучува активности кои би можеле да го направат Собранието потранспарентно и подостапно, како што се создавање портал за отворени податоци, отворање на неговата е-архива и автоматизирање на транскрипција на пленарните сесии и на комисииските сесии од текст во аудио формат. Сепак, како и за првиот акциски план, НМИ препорачува да се прецизираат конкретните чекори што треба да се спроведат и планираните резултати од имплементацијата.

Првиот акциски план за отворена правда го спроведува Врховниот суд. Процесот на ко-креација вклучуваше дискусии и тркалезни маси помеѓу судскиот сектор и граѓанското општество,⁶ што резултираше со создавање на Отворен совет за правда.⁷ Заложбите имаат за цел да ги подобрат и стандардизираат информациите за судските институции и судовите. Идните заложби за отворена правда би можеле да направата дополнителни чекори со цел подобрување на транспарентноста при назначувањето, унапредувањето и разрешувањето на судиите и при распоредувањето на предметите меѓу судиите. НМИ, исто така, препорачува да се интегрира процесот на ко-креација и имплементација на заложбите за отворена правда со оние за пристап до правдата за да се создадат заложби кои се холистички и комплементарни. Советот за отворена правда би можел да се координира со граѓанските организации и јавните институции кои работат на пристап до правдата со цел да се изнајдат синергии во нивната работа.

¹ Министерство за Информатичко општество и администрација, Република Северна Македонија, Отворено владино партнерство акциски план 2021–2023 (Окт. 2021), 13, https://www.opengovpartnership.org/wp-content/uploads/2021/11/North-Macedonia_Action-Plan_2021-2023_MK.pdf.

² Мрежата ОВП вклучува 77 организации кои работат со различни групи: жени, млади, Роми и други малцински заедници, лица со посебни потреби и други групи. Тие се фокусираат на различни теми: антикорупција, транспарентност, информатичка технологија, родова еднаквост, младински политики, поддршка на ранливите групи, животна средина, рурален развој, човекови права, судство, европска интеграција, јавни финансии, социо-економски развој, здравство и социјална заштита, култура и сл.

Дејствуваат на различни места (Скопје, Тетово, Куманово, Битола, Прилеп, Кавадарци, Струмица, Штип, Велес, Делчево, Св. Николе) како и во руралните заедници.

³ Ивона Сталевска и Христина Василевска (ФООМ), писмена кореспонденција со НМИ, 18 март 2022.

⁴ OGP, “OGP CEO Sanjay Pradhan Meets with North Macedonia’s Prime Minister Zoran Zaev (Извршниот директор на ОВП Санџај Прадан се сретна со премиерот на Северна Македонија Зоран Заев)” (13 Apr. 2021), <https://www.opengovpartnership.org/news/ОВП-ceo-sanjay-pradhan-meets-with-north-macedonias-prime-minister-zoran-zaev/>.

⁵ На пример, Македонското здружение на млади правници и Националниот демократски институт беа вклучени во приоритизацијата. Димитровска, интервју.

⁶ Центар за правни истражувања и анализи, “Нацрт акциски план за отворено судство 2021 – 2023 година” (5 јули 2021), <https://cpia.mk/mk/%d0%bd%d0%b0%d1%86%d1%80%d1%82-%d0%b0%d0%ba%d1%86%d0%b8%d1%81%d0%ba%d0%b8-%d0%bf%d0%bb%d0%b0%d0%bd-%d0%b7%d0%b0-%d0%be%d1%82%d0%b2%d0%be%d1%80%d0%b5%d0%bd%d0%be-%d1%81%d1%83%d0%b4%d1%81%d1%82%d0%b2/>.

⁷ Засегнатите страни вклучени во ко-креирањето на првиот акциски план за отворена правда вклучуваа претседатели на судови, судии, судски претставници од сите судови, претставници на Судскиот совет, Министерството за правда, Академијата за судии и јавни обвинители, претставници на граѓанското општество (мониторинг организации), и други експерти.

Дел II: Ветувачки заложби во Акцискиот план на Северна Македонија 2021–2023

Следниот преглед ги разгледува четирите заложби кои НМИ идентификуваше како заложби со потенцијал за најперспективните резултати. Овој преглед ќе биде од значење за истражувачкиот пристап на НМИ кога ќе се оценува имплементацијата во извештајот за резултатите. Извештајот за резултатите на НМИ ќе се надоврзе на потенцијалните резултати кои се идентификувани во овој преглед со цел да се направи споредба со резултатите постигнати на крајот од периодот на спроведување на акцискиот план. Овој преглед, исто така, ги анализира предизвиците, можностите и препораките за да придонесе кон процесот на учење, како и кон имплементацијата на овој акциски план.

НМИ ги избра заложбите за понатамошен преглед врз основа на степенот на поддршка добиен од граѓанското општество за време на имплементацијата, релевантноста на заложбите за отвореност на владата во Северна Македонија, како и врз основа на нивниот потенцијал за постигнување силни резултати и сеопфатни промени во областите кои заложбите ги покриваат. Некои од заложбите беа групирани и се прегледуваа заедно затоа што се фокусираа на различни аспекти, но од исти области на политики.

Транспарентност, отчетност, проактивност и вклученост (Заложби 1.1–1.7)

Оваа прва тема вклучува шест заложби. Заложбите 1.1 и 1.3 се подетално разгледани како дел од кластерот за транспарентни јавни набавки. Заложбата 1.1 има за цел да информира за вистинските сопственици на компаниите кои ќе добијат понуди за државни набавки бидат јавно достапни бесплатно, со што ќе се зголеми транспарентноста за тоа кои се вистински сопственици на компаниите. Заложбата 1.3 има за цел да се креираат посебни делови на веб-страниците на јавните институции за сите информации поврзани со нивните јавни набавки. Иако ова ја подобрува пристапноста до овие информации, информациите се веќе достапни од Бирото за јавни набавки (БЈН), така што промените во транспарентноста не се очекува да бидат значителни.

Заложбата 1.2 продолжува со досегашните напори за јавните институции проактивно да објавуваат информации и да известуваат за нивната усогласеност со Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер. Иако заложбата бара сите институции да ја пријават нивната усогласеност, во достигнувањето за оваа заложба како цел е наведено да се достигне само 50% институционалната усогласеност. Заложбата 1.4 продолжува со напорите на единиците на локалната самоуправа (ЕЛС) за објавување отворени податоци. Иако е позитивно, НМИ препорачува да се оди подалеку од целите од 30 ЕЛС и пет збирки податоци по ЕЛС. Заложбата 1.5 бара објавување податоци за локалните ГО во отворен формат и на едно место. НМИ препорачува користење на информациите објавени за оваа заложба за подобрување на ефикасноста во распределбата на средствата за да можат ГО подобро да работат. И на крај, заложбата 1.6 продолжува да ја подобрува транспарентноста во буџетскиот процес на ЕЛС. Успехот на оваа заложба во голема мера ќе зависи од одржливоста на буџетските електронски табли имплементирани од ЕЛС во текот на претходните акциски планови.¹ Заложбата, исто така, повикува на механизам за учество во донесувањето одлуки и поставување на приоритети во 20 општини, со акцент на ранливите групи. Според наодите на Меѓународното буџетско партнерство, Северна

Македонија има простор да го подобри партиципативното буџетирање, така што оваа активност е важна.² Во иднина, Северна Македонија би можела да бара од општините да се консултираат со ГО кои ги претставуваат маргинализираните групи при локалните буџетски процеси и да ги објават сите документи поврзани со буџетот и завршните извештаи од изминатите пет години во отворен формат.³ Европската комисија, исто така, препорача Северна Македонија да се фокусира на зајакнување на капацитетите за управување со јавните финансии и внатрешната ревизија на локално ниво.⁴

Антикорупција и промоција на добро владеење (Заложби 2.1–2.3)

Оваа тема содржи три заложби. Заложбата 2.1 е подетално оценета како дел од кластерот за транспарентност на јавните набавки. Бирото за јавни набавки (БЈН) има за цел да ги објави податоците за јавните набавки во отворен формат. Оваа заложба би можела да им овозможи на граѓанското општество и истражувачите подетални анализи за набавките и да го намали времето потрошено за сортирање на податоците. Успехот на заложбата во голема мера ќе зависи од обемот на податоците за набавките што БЈН ќе ги објавува во отворен формат. Заложбата 2.2 се обидува да воспостави алатка за проверка на изјавите за имотната состојба на избраните и именуваните функционери. Алатката е согласност со препораката на Групата на држави против корупција кон Државната комисија за спречување на корупцијата (ДКСК), во склоп на петтата евалуација на рамката за политички интегритет на Северна Македонија.⁵ Иако на ДКСК и беа обезбедени поголеми финансиски и човечки ресурси за извршување на оваа задача, рано е да се утврди потенцијалната ефективност на оваа заложба. ДКСК би можела да ја моделира верификацијата на изјавите според Заложбата 9 од акцискиот план на Грузија 2014–2016 година; оваа заложба постави обврска за Бирото за државни служби да избира декларации по случаен избор преку унифициран електронски систем и да ги истражи извештаите од надворешни засегнати страни за сомнителни декларации.⁶ ДКСК, исто така, може да создаде независна комисија (со експерти од граѓанското општество, академската заедница и медиумите) за да помогне во верификацијата. Заложбата 2.3 има за цел да објави информации за изборот и назначувањето на менаџери и директори во јавните институции. Оваа информација може да им помогне на граѓанското општество и на новинарите да ги проценат компетентноста на оние кои работат во јавната администрација и да ги означат можните случаи на непотизам, кронизам или политичко влијание. Во иднина, Северна Македонија може да ја зголеми транспарентноста во врска со причините и процесите за унапредување и разрешување на менаџери и директори.

Унапредување на испораката на јавни услуги (Заложби 3.1–3.8)

Оваа тема има осум заложби. Заложбите 3.1, 3.2 и 3.3 се однесуваат на зајакнување на мониторингот од страна на граѓаните и вклученоста во испораката на јавните услуги и се оценети заедно. Заложбите 3.1 и 3.2 се фокусираат на вработувањето и здравјето. Овие заложби имаат за цел да се формираат координативни тела од граѓанското општество и владините претставници за следење и спроведување на политиките во овие области. Граѓански организации од четири пилот општини, исто така, ќе помогнат да се запознаат граѓаните од ранливите групи за нивните права поврзани со политиките и услугите за вработување и здравство. Овие заложби би можеле суштински да го променат начинот на кој граѓанското општество и граѓаните се вклучени во дизајнот и имплементацијата на клучните јавни услуги и на крајот да доведат до услуги кои поблиску одговараат на потребите на граѓаните. Заложбата 3.3 се однесува на образованието, но таа се фокусира првенствено на подобрување на пристапот до информации. НМИ препорачува да, при

дизајнирањето и спроведувањето на образовните политики и услуги, се формираат слични координативни тела и да се оствари соработка со граѓанските организации како во заложбите 3.1 и 3.2.

Заложбата 3.4 се надоврзува на претходните напори кои имаат за цел да им овозможат на граѓаните да придонесат во креирањето и буџетирањето на услугите на локално ниво.⁷ НМИ препорачува да се разјасни каков ќе биде механизмот преку кој граѓаните ќе даваат предлози, како и да се институционализираат општинските форуми од претходниот акциски план.⁸ Заложбата 3.5 ја промовира употребата на е-услуги и дигитални вештини помеѓу руралното население. НМИ препорачува да се следи како овие е-услуги се користат од страна на руралното население и да се процени дали обуките за дигитални вештини водат кон поефикасна обработка на услугите.

Заложбата 3.6 се стреми да ја подобри заштитата на жртвите на трговија со луѓе. Во моментот, нема клучни одлуки за опсегот на планираните достигнувања. Владата формираше Национална единица за борба против трговија со луѓе и илегална миграција за да ја подобри меѓу-институционалната соработка во борбата против овие злосторства и планира да создаде мобилни тимови за идентификување и заштита на жртвите.⁹ Сепак, засегнатите страни сè уште не разговарале за содржината на базата на податоци за иницирани акции и идентификувани случаи на он-лајн експлоатација на деца, или кој ќе ги собира податоците.¹⁰ Релевантните институции веќе имаат обврска да објавуваат и ажурираат различни податоци за случаите на трговија со луѓе.¹¹ Понатаму, правната рамка на Северна Македонија веќе дава можност за обештетување на децата жртви доколку сторителот не е во можност да ја покрие штетата. Нејасно е како со оваа заложба ќе се промени правото на обештетување на децата жртви на трговија со луѓе. Останува да се види и какви нови решенија ќе произлезат во претстојниот закон за обештетување на жртвите од кривични дела, особено во однос на времето на чекање за обештетување. Советот на Европа потенцираше дека извршувањето на судските одлуки за обештетување на жртвите останува предизвик во Северна Македонија, а проблеми беа идентификувани при процесирањето и продажбата на запленетите и конфискуваните криминални средства, како и при должината, трошоците и сложеноста на граѓанските постапки за компензација.¹² НМИ препорачува да се истражи како периодот на чекање влијае врз децата-жртви и дали има потреба да се обезбеди обештетување на жртвите порано.

Заложбата 3.7 има за цел да ја подобри заштитата од вознемирување на работното место. Тоа подразбира дисеминација на информации до вработените за нивните права, избор на независни посредници за решавање на случаите на вознемирување и консултации со практичари за финализирање на предлог законот за заштита од вознемирување на работното место. Иако не е категоризирано како достигнување, во заложбата се повикува на воспоставување на систем за известување и следење на статусот на постапките за решавање на идентификувани случаи на мобинг. НМИ препорачува да се обезбеди широка примена на системот за известување од страна на работодавците на национално ниво. Северна Македонија, исто така, би можела да формира комитети за заштита од сексуално вознемирување при министерствата и јавниот сектор. Заложбата 3.8 ќе го олесни пристапот до здравствена заштита и рехабилитација за лицата кои употребуваат дроги откако ќе отслужат затворска казна. Иако оваа заложба може да го подобри пристапот до здравствените услуги за лицата кои користат дроги, активностите во голема мера се фокусираат на подобрување на соработката меѓу центрите за лекување и како и

на обуки за медицински персонал за третман на лицата кои употребуваат дроги. Министерството за здравство би можело понатаму да истражи како да го зголеми учеството на јавноста во лекувањето и рехабилитацијата на корисниците на дроги. Ова би можело да опфати проактивни консултации со рехабилитирани корисници на дрога при дизајнирање на обуки за медицинскиот персонал, како и политики за третман.

Пристап до правда (Заложби 4.1–4.4)

Оваа тема има четири заложби. НМИ подетално ги анализираше заложбите 4.3 и 4.4. Заложбата 4.3 се стреми да го зајакне пристапот до правда за жените кои се жртви на семејно насилство. Истата вклучува синхронизирано собирање и објавување на податоците за семејното насилство меѓу јавните институции, судовите, полицијата и центрите за социјална работа за да се подобри ефикасноста на начинот на кој овие случаи се обработуваат и постапуваат. Оваа заложба, преку анализа на трендовите идентификувани од собраните податоци, може да им помогне на граѓанското општество и социјалните работници кога се залагаат за подобри решенија за жртвите. Заложбата 4.4 го зајакнува правото на бесплатна правна помош според Законот за бесплатна правна помош (ЗБПП). Потребна е измена на ЗБПП за да се обезбеди посеопфатна заштита и пристап до бесплатна секундарна помош во текот на целата кривична постапка. Исто така, многу е важно тоа што заложбата ќе создаде јавно достапен регистар на поединци и институции лиценцирани за судски вештачења, кои можат да служат како вештаци за случаи кои вклучуваат бесплатна правна помош.

Заложбата 4.1 ја подобрува заштитата на човековите права за сексуалните работници и лицата кои користат дроги, особено преку подобрување на професионализацијата на полицијата и затворскиот персонал кога решаваат такви случаи. Европската комисија истакна дека здравствената заштита и лекувањето за зависности од дрога во затворите во Северна Македонија и понатаму останува загрижувачка тема.¹³ Активностите најмногу се фокусираат на внатрешната професионализација на полицијата и затворскиот персонал. Во иднина, би било корисно да Управата за извршување санкции при Министерството за правда ги објавува на едно место информациите за управувањето со затворите, затворските практики, реалните услови за живеење и како напорите кои се прават за спроведување на препораките кои произлегуваат од ревизии.¹⁴ Министерството, исто така, би можело да соработува со граѓанското општество за да истражува потенцијални коруптивни ризици и малтретирање во затворите и центрите за притвор, особено во однос на третманот на социјално ранливите притвореници. Министерството би можело да објавува и анонимизирани демографски информации за затворениците, со фокус на социјално ранливите групи. Информациите би можеле да вклучуваат податоци за полот, возраста, расата, етничката припадност, инвалидитет и потребите за ментална и физичка здравствена заштита на затворениците.

Оваа заложба, исто така, наложува воведување на задолжителни аудио и видео записи за време на испрашувањата во полициските станици, кои би им овозможило на адвокатите и клиентите да докажат кршење на човековите права. Девет полициски станици низ Скопје се опремени со простори за снимање видео, од кои пет се во функција.¹⁵ Системи за видео надзор се поставуваат и во полициските станици во седум општини.¹⁶ Сепак, воведувањето на аудио записи зависи од буџетот на Министерството за 2023 година. Оваа заложба е важна бидејќи Комитетот за спречување на тортура на Советот на Европа посочи дека ризик од малтретирање често постои откако осомничениот е ставен под

надзор или се наоѓа во полициски установа, со цел да се извлече признание.¹⁷ НМИ препорачува да се направат напори за што е можно повеќе полициски станици да се опремени со соодветни уреди за снимање. Покрај полициските станици, НМИ препорачува и да се воведат употреба на аудио и видео записи при судските сослушувања во судниците, според примерот од акцискиот план на Уругвај за 2018-2020 година.¹⁸

Заложбата 4.2 промовира пристап до правдата за корисниците на социјална помош и за граѓаните во социјален ризик. Таа вклучува развивање на внатрешни упатства за собирање податоци за материјалната, финансиската и имотната состојба на членовите на домаќинството/семејството. Граѓанските организации ќе креираат база на податоци за лица на кои им се повредени законските права поради блокирани социјални броеви. Во заложбата се предвидени и решенија за да оневозможи блокирање на средствата наменети за банкарски сметки на корисниците на социјална помош. НМИ препорачува Министерството за труд и социјална политика да објави повеќе информации за тоа како одлуките влијаат врз социјалната заштита, како и да се создадат поволни услови за поднесување на жалби против одлуките поврзани со социјална заштита. Северна Македонија, исто така, би можела да воспостави правни механизми за да спречи одземање или блокирање средства, бидејќи времето на чекање од замрзнувањето на средствата до добивањето на исходот од жалбата може да биде штетно за оние кои добиваат таква помош.

Акција за животна средина и клима (Заложба 5.1 и 5.2)

Во оваа тема има две заложби. Заложбата 5.1 го зголемува пристапот на руралното население до информации за негативните ефекти од климатските промени и загадувањето, и промовира добри земјоделски практики. Оваа заложба не содржи детали за планираните активности, што ја отежнува проценката на нејзиниот потенцијал за резултати. Заложбата 5.2 има за цел да обезбеди сеопфатни, веродостојни информации за загадувањето на воздухот во Северна Македонија, како и мобилна апликација со податоци за квалитетот на воздухот. Загадувањето на воздухот останува проблем во Северна Македонија, особено во Скопје, така што оваа заложба може да биде важна. НМИ препорачува да се направат напори за да се обезбедуваат ажурирани информации за квалитетот на воздухот во мобилната апликација за да корисниците имаат пристап до тековните податоци.

Отворен парламент (заложби 1.1–3.3)

Собранието на Република Северна Македонија ќе спроведе 11 заложби во посебен акциски план на Отворениот парламент. Овој акциски план за Отворен парламент опфаќа повеќе теми во споредба со претходниот, и заложбите би можеле да го направат Собранието потранспарентно и подостапно за граѓаните. Сепак, на заложбите генерално им недостасуваат конкретни достигнувања. Како општа препорака, овие заложби треба да се подобрат со прецизирање на конкретните чекори што треба да се спроведат и со идентификување на планираните резултати од имплементацијата.

Заложбата 1.1 има за цел да создаде онлајн портал за отворени податоци за Собранието. НМИ препорачува да се прецизира кои збирки на податоци ќе бидат објавени на порталот, како и да се изнајде начин да истиот внатрешно се поврзе со националниот портал за отворени податоци на Северна Македонија. Заложбата 1.2 има за цел да развие платформа преку која граѓаните ќе поднесуваат предлози до пратениците и ќе се

информираат за јавните собраниски настани. Во акцискиот план се споменува дека веб-страницата на Собранието веќе им нуди на граѓаните можност за директна комуникација со пратениците. Така, НМИ препорачува подобрување на постоечките можности за вклучување на граѓаните во законодавниот процес. Заложбата 1.3 ќе овозможи користење на електронски потписи од страна на пратениците и собраниските служби во случај да не можат физички да присуствуваат на пленарните и работните седници на комисиите. Фокусот на оваа заложба е на пратениците и не придонесува директно кон вредностите на ОВП за транспарентност, граѓанско учество или јавна одговорност.

Заложбите 2.1 и 2.2 се пренесени од претходниот акциски план и се фокусираат на изработката на нова веб-страница на Собранието, како и на унапредувањето на телевизискиот канал за Собранието. НМИ препорачува новата веб-страница да биде лесно достапна за лицата со оштетен вид, а телевизискиот канал да може да се користи од лицата со оштетен слух. Според заложбата 2.3, Собранието ќе набави софтвер за јавноста да може во реално време да следи во која фаза се предлог законите и да дозволи пребарување според предлог закон. НМИ препорачува да им се овозможи на корисниците на лесен начин да пребаруваат закони преку клучни зборови и области на политики. НМИ, исто така, препорачува граѓаните да можат да ги следат сите амандмани и да видат кој ги предложил. Заложбата 2.4 има за цел да ја отвори е-архивата на Собранието за јавноста. Со оглед на обемот на документи во архивата, оваа заложба може да биде од интерес за истражувачите и граѓаните. НМИ препорачува документите во архивата да бидат лесно пребарливи. Заложбата 2.5, има за цел Собранието да набави опрема за емитување на собраниските седници онлајн. Иако онлајн преносот би ја подобрил транспарентноста, НМИ препорачува архивирање на сите преноси на веб-страницата на Собранието.

Заложбата 3.1 има за цел да произведе новинарски извештаи и да ја запознае јавноста со работењето на канцелариите за контакт на пратениците со граѓаните. НМИ препорачува да се следи заложбата за да се види како истата влијае врз граѓаните и пратениците. Во согласност со заложбата 3.2, Собранието ќе го промовира своето учество во ОВП. НМИ препорачува планираните настани да се искористат за да се дадат информации за напредокот на Собранието во спроведувањето на заложбите од акцискиот план за Отворен парламент. Заложбата 3.3 се фокусира на набавка на софтверско решение за автоматизирање на транскрипцијата на пленарните сесии и сесиите на комисијата од говор на текст. Овие напори би можеле да бидат важни за создавање на архива на записи, и за овозможување на пристап до записите за лицата со оштетен вид. За време на имплементацијата, НМИ препорачува да се спроведат потребните активности за да се гарантира точноста на текстовите во однос на оригиналните аудио записи.

Отворена правда (заложби 1.1–2.3)

Постојат шест заложби во посебен акциски план за Отворена правда. Овие заложби претставуваат добар почеток за зголемување на пристапот на јавноста до информации за судскиот систем и судското работење. Идните заложби би можеле да вклучат дополнителни чекори за подобрување на транспарентноста при назначувањето, унапредувањето и разрешувањето на судиите, во согласност со новиот нацрт-закон за Академијата за судии и јавни обвинители. Понатаму, Северна Македонија би можела да ја зголеми транспарентноста на електронскиот систем за автоматска распределба на предметите. Исто така, владината стратегија за информациско-комуникациската технологија во правосудството за 2019-2024 ќе обезбеди „онлајн пристап до сите

информации поврзани со правдата, нудејќи веб-услуги како што се информации за состојбата на судската постапка, судските одлуки, како и комуникацијата реализирана преку електронско поднесување на поднесоци и тужби.¹⁹ Би можело да биде од корист некои од овие планирани активности да се преточат во конкретни заложби во идните акциски планови.

Според заложбата 1.1, Врховниот суд ќе ги стандардизира судските информации на порталот www.sud.mk и ќе го направи порталот достапен за лицата со оштетен вид. НМИ препорачува судовите да ги споделуваат информации за изјавите за имотна состојба на судиите- активност која е поврзана со заложбата 2.3 од националниот акциски план. Заложбата 1.2 има за цел ги подобри судските комуникации преку петгодишна стратегија за транспарентност; НМИ препорачува оваа стратегија да биде обврзувачка за сите судови. НМИ, исто така, препорачува да се следат упатствата на Глобалната мрежа за судски интегритет за користењето на социјалните медиуми од страна на судските службеници при развивањето на стратегијата за односи со јавноста за судовите.²⁰ Заложбата 1.3 ја зголемува достапноста и квалитетот на информациите на веб-страницата на Судскиот совет, вклучително и информациите за работата на Судскиот совет. Судскиот совет ќе развие и алатка за поплаки и жалби на граѓаните. ИРМ препорачува објавување податоци за бројот на претставки што ги поднесуваат граѓаните, како и за чекорите што се преземаат за решавање на поплаките. НМИ препорачува и подобрување на транспарентноста при изборот на членовите на Судскиот совет. На пример, Судскиот совет може да објавува записници и одлуки од состаноците за избор, унапредување и разрешување, и да ги објавува биографиите на судиите и членовите на Советот.

Според заложбата 2.1, Судскиот совет ќе ја следи транспарентноста на претседателите на судовите и на веб-страниците на судовите. Откако Судскиот совет ќе развие оценка, НМИ препорачува да се направат напори да сите судови, од сите судски инстанци, ги собираат истите информации за да се овозможи вкрстени споредби. Заложбата 2.2 ја унифицира структурата на судските извештаи и има за цел да обезбеди квантитативни и квалитативни информации за работата на судот. НМИ препорачува да се вклучат информации за бројот на доделени предмети, колку брзо службениците ги обработуваат предметите кои им се доделени, колку предмети завршуваат во текот на една година, како решаваат предмети и колку често нивните пресуди се поништуваат по жалба. На крај, заложбата 2.3 има за цел да обезбеди лесен пристап до материјали за професионално унапредување и континуирана обука на судиите преку модерна електронска библиотека и електронска архива. НМИ препорачува информациите и материјалите за обука да бидат исто така достапни и разбирливи за секого, односно и за лица кои не се стручни во областа. НМИ, исто така, препорачува обуките да го опфатат и судскиот персонал, како што се службениците и судските помошници, за да истите можат правилно да управуваат и постапуваат со случаите.

Табела 1. Ветувачки заложби

Ветувачки заложби

Заложби 1.1, 1.3 и 2.1: Транспарентност на јавните набавки - Пристапот до имињата на вистинските сопственици на компаниите на кои им се доделени договори за јавни набавки може да му помогне на граѓанското општество и на јавноста да откријат корупција. Објавувањето на податоците за набавките во отворен и преработлин формат ќе овозможи поефикасна и подлабока анализа на трендовите во набавките.

Заложби 3.1, 3.2 и 3.3: Испорака на јавни услуги врз основа на приоритетите на граѓаните - Координативните тела би можеле да обезбедат граѓанското општество и граѓаните да можат да влијаат врз дизајнот, спроведувањето и следењето на политиките поврзани со вработувањето и здравствените услуги. Работата со локалните граѓански организации за консултирање со ранливите граѓани може да обезбеди вработувањето и здравствените услуги да ги задоволат потребите на поголем број на граѓани.

Заложба 4.3: Пристап до правда за жените кои претрпеле семејно насилство - Синхронизираното собирање податоци и објавување на случаи на семејно насилство во министерствата, судовите, полицијата и центрите за социјална работа може во голема мера да го подобри постапувањето по овие случаи, овозможувајќи им на жртвите да добијат побрз и поефикасен пристап до правда, и како и правна заштита.

Заложба 4.4: Правно зајакнување на граѓаните преку достапни информации и отворени институции - Измената на Законот за бесплатна правна помош може да ги отстрани контрадикторните одредби кои создаваат правна несигурност и да го прошируваат опсегот на бесплатната правна помош. Јавниот регистар на лиценцирани вештачи може да им помогне на примателите на бесплатна правна помош да добијат вештачење во кривичните предмети, со што може да се подобри почитувањето на принципот на еднаквост во судските постапки.

Група на заложби 1: Транспарентност на јавните набавки

(Биро за јавни набавки, Централен регистар на Република Северна Македонија, Генерален секретаријат при Владата на Република Северна Македонија, Центар за граѓански комуникации, Институт за демократија „Социетас Цивилис“ - Скопје, Метаморфозис - Фондација за интернет и општество)

За целосен опис на заложбите вклучени во овој кластер, видете ги заложбите 1.1, 1.3 и 2.1 во акцискиот план [тука](#).

Контекст и цели:

Заложбите од оваа група имаат за цел да ја подобрат транспарентноста на системот за јавни набавки во Северна Македонија. Според заложбата 1.1, Бирото за јавни набавки (БЈН) ќе објави информации за вистинските сопственици на компаниите на кои им се доделуваат државни тендери на владиниот Електронски систем за јавни набавки (ЕСЈН).²¹ Иако Централниот регистар на Република Северна Македонија (ЦРРНМ) го создаде регистарот на вистинска сопственост на Северна Македонија во јануари 2021 година, информациите се достапни само ако се поднесе барање и плати такса. Заложбата 1.1 има за цел дел од овие информации да ги направи јавно достапни и бесплатно на ЕСЈН. Конкретно, податоците за вистинските сопственици на правните лица на кои им се доделуваат договори за јавни набавки над 1.000 евра (законскиот праг) ќе бидат јавно достапни. Работна група на ЦРРНМ, БЈН и Центарот за граѓански комуникации ќе бидат одговорни за подготовка на критериумите за податоците што БЈН ќе ги објавува. Корисниците ќе можат да ги преземаат информациите како отворени податоци користејќи пребарувања со клучни зборови.²²

Заложбата 1.3 го продолжува спроведувањето на Законот за јавни набавки. Договорните органи ќе создадат посебни табови на нивните веб-локации за да ги објават сите информации и документи поврзани со нивните јавни набавки, вклучително и линкови до

огласи за набавки на ЕСЈН. Преку заложбата 2.1, БЈН ќе обезбеди податоци за јавните набавки во отворен формат, преку т.н. comma separated value export (CSV). Според Институтот за демократија „Социетас цивилис“ (ИДСЦ), податоците за набавките ќе ги следат принципите врз основа на кои е креиран порталот за отворени финансии од претходниот акциски план (2018–2020).²³

Заложбите 1.1. и 2.1 беа предложени од граѓанското општество, иако БЈН беше вклучено во нивното креирање од самиот почеток.²⁴ Заложбата 1.3 беше предложена од граѓанското општество и е продолжеток на една од заложбите од претходниот акциски план.²⁵ Немаше значителни приговори за време на ко-креирањето на овие заложби. Иако имаше дискусија помеѓу БЈН и граѓанските организации за заложбата 2.1 за тоа што ќе се смета за отворен формат на податоци, засегнатите страни постигнаа договор за усвојување на форматот CSV.²⁶ Идејата за јавни набавки како отворени податоци беше дискутирана во текот на претходните акциски планови, но конечно беше вклучена во овој петти акциски план бидејќи се вклопува во тековната работа на БЈН. Заложбите од оваа група го подржуваат принципот на транспарентност на кој се заснова ОВП и имаат активности кои се проверливи.

Потенцијал за резултати: Скромен

Северна Македонија се соочува со корупција во јавните набавки, што може негативно да влијае на странските инвестиции.²⁷ Овие заложби би можеле да го зајакнат јавниот надзор врз владиното трошење за да може полесно да се открие корупцијата. Иако секоја од обврските е позитивен чекор кон подобрување на ситуацијата, потенцијал на обврските е скромн поради ограничувањата во дизајнирањето и, во случајот со заложбата 2.1, поради одлуките кои треба да се донесат за опсегот на податоците кои ќе се обезбедуваат во отворен формат.

Засега не е јасно кои се вистинските сопственици на фирмите на кои им се доделуваат договори за јавни набавки. Бидејќи регистарот на вистинска сопственост во моментот е достапен со плаќање, заложбата 1.1 ќе направи некои од информациите во него достапни. Со добивањето пристап до вистинските сопственици на компаниите кои добиваат договори за јавни набавки, корисниците можат подобро да детектираат судир на интереси при распределбата на државните средства. Засегната страна од граѓанското општество, исто така, истакна дека можноста за пристап до податоци во машински обработлив формат ќе биде голема промена во пристапноста.²⁸ Во моментот, склучените договори се во голема мера достапни како слики од екранот во PDF датотеки и не постои можност за пребарување на информации во рамките на датотеките. Ова значи дека корисниците мора рачно да ги идентификуваат информациите од документите, а потоа да ги префрлат во машински читлив документ, како што е датотеката Excel, доколку сакаат да анализираат повеќе од еден договор истовремено. Промената ќе го намали времето за преземање, кодирање и сортирање на податоците кои на корисниците им се потребни при спроведување на напредни анализи и оценување на интегритетот на јавните набавки.

Сепак, оваа заложба веројатно ќе има само скромни резултати за „спречување лажна конкуренција во тендерските постапки за компаниите со исти вистински сопственици“.²⁹ Ќе бидат обелоденети само вистинските сопственици на фирмите кои добиле договори за јавни набавки, но не и оние на фирмите кои неуспешно наддавале. Без информации за сите понудувачи, на корисниците може да им биде тешко да откријат претходно

договарање меѓу компаниите (колизија) со цел истите да влијаат на тоа кој ќе ја добие јавната набавка.³⁰ Во Северна Македонија, договорите за јавни набавки се оценуваат врз основа на економски најповолната понуда и понудата со најдобар квалитет (Закон за јавни набавки), па затоа е важно да се има преглед на сите дадени понуди, и како истите биле земени во предвид при доделувањето на договори.

Во однос на заложбата 1.3, јавните институции имаат законска заложба (со Законот за јавни набавки) на едно место да ги обезбедат сите информации и документи за нивните набавки. Информациите што јавните институции ќе ги објават на нивните табови за набавки се веќе достапни на ЕСЈН. Нема санкции за институциите кои нема да ги објават информациите за своите набавки на нивните веб-страници, ниту пак има рок до кој институциите мора да ги креираат табовите за набавки.³¹ Во пракса, поголемите институции веќе објавуваат информации за набавките на нивните веб-страници, но има над 1.300 институции вклучени во јавните набавки во Северна Македонија, а некои немаат свои веб-страници.³² Исто така, достигнувањата од оваа заложба имаат за цел само 50% од јавните институции да имаат табови за набавки. Од овие причини, оваа заложба сама по себе веројатно нема да допринесе кон големи промени во транспарентноста. Сепак, во комбинација со другите две заложби, може дополнително да ја подобри можноста за пребарување на информациите поврзани со набавките, бидејќи корисниците ќе можат да ги најдат овие информациите директно на веб-страниците на институциите, наместо да мораат да вршат вкрстена проверка со ЕСЈН.

Податоците за јавните набавки за ЕСЈН моментално не се достапни во отворен формат, што ја ограничува неговата употребливост од засегнатите страни. Според заложбата 2.1, БЈН ќе ги објави своите податоци за набавки во формат CSV, во согласност со Стандардот за отворени договорни податоци на Отвореното договорно партнерство (СОДП).³³ Корисниците ќе можат да прелистуваат и преземаат податоци од изминатите три години, а БЈН ќе создаде архива за последните десет години наназад. Доколку корисникот ги пребара сите јавни набавки за 2020 година, на пример, ќе може да ги преземе податоците во CSV формат, кој потоа може да се користи за понапредна анализа. Оваа посветеност исто така ќе го намали времето кое им е потребно на корисниците за сортирање на податоците. Засегнатите страни од граѓанското општество планираат да ги искористат податоците за да воспостават систем за рано предупредување преку идентификување на сомнителните трендови во јавните набавки. Во моментот, овие податоци обично се анализираат два пати годишно, но слични анализи сега ќе може да се прават почесто бидејќи податоците ќе бидат полесно достапни.³⁴ Граѓанското општество забележа дека би било подобро податоците да се ажурираат автоматски, а не рачно. Сепак, промената од претходно немање никакви информации до имање податоци во отворен формат е значајна.

Продолжуваат дискусиите меѓу граѓанските организации (ИДСЦ и Центарот за граѓански комуникации (ЦГК)) и БЈН за тоа кои податоци за набавките ќе бидат објавени во отворен формат. Моментално, достапни се само податоците за органот за набавка, за тоа кој го добил договорот, како и за видот на постапката. ИДСЦ и ЦГК имаат дополнителни параметри кои сакаат БЈН да ги вклучи како отворени податоци и сè уште постои можност БЈН да ги изведе сите свои податоци во отворен формат за оваа заложба. Ова би вклучувало околу 20 променливи големини (варијабли) кои ќе бидат многу корисни за анализа на трендовите при набавките, како што се датумите на договорите,

информациите за другите понудувачи, дополнителни информации за постапката и за тоа како истата била спроведена. Доколку оваа заложба доведе до објавување на сите варијабли во отворен формат, ќе се отворат можности за посериозни и подлабоки анализи.

Можности, предизвици и препораки за време на имплементацијата

БЈН моментално не предвидува никакви технички потешкотии за спроведување на заложбите 1.1 и 2.1, но координацијата на сите вклучени страни би можела да биде потенцијалниот ризик.³⁵ За заложбата 1.3, најголемата пречка е тоа што не сите институции имаат веб-страници на кои можат да ги објават своите информации за набавките. Сепак, како што е наведено, информациите се веќе достапни на ЕСЈН. За заложбата 2.1, како што е објаснето погоре, најголемото ограничување е неизвесноста околу тоа кои податоци ќе бидат објавени во отворен формат. Сепак, БЈН, наводно, наскоро ќе им даде на ИДСЦ и ЦГК подетални информации за ова прашање.

НМИ ги нуди следните препораки во однос на транспарентноста на вистинската сопственост:

- **Објавувањето да се прошири и да вклучува информации и за вистинските сопственици на компаниите-понудувачи.** Заложбата 1.1 е ограничена на вистинските сопственици на компаниите кои склучиле договори за јавни набавки, што е само еден дел од процесот на јавни набавки. Во идните акциски планови, БЈН може да го прошири обелоденувањето за да се опфатат сите компании кои доставуваат понуди, а не само оние на кои им се доделени јавните договори. Таквото обелоденување може да биде корисно во борбата против перењето на пари и претходното договарање меѓу компаниите (колизија).
- **Покрај објавувањето на имињата на вистинските сопственици, да се објават и дополнителни информации од регистарот на вистинска сопственост на ЕСЈН за истите.** Достигнувањето 1.1.2 бара објавување на имињата на вистинските сопственици на правните лица на кои склучиле договори за јавни набавки. Иако ова е добар почеток, БЈН би можело да објавува дополнителни информации, вклучувајќи го месецот и годината на раѓање на вистинскиот сопственик, неговата земја на живеење и националност, како и природата и обемот на сопственоста. Онаму каде што објавувањето на вакви податоци не е возможно поради заштита за приватноста, БЈН може да го поврзе ЕСЈН директно со Регистарот на вистинските сопственици, за корисниците да можат да дознаат повеќе за вистинскиот сопственик. Платформата „Отворена сопственост“ содржи насоки за тоа како да се оствари рамномерност помеѓу заштита на приватноста и транспарентноста.³⁶ БЈН, исто така, би можело да се консултира со крајните корисници на податоците, за да утврди кои податоци би биле корисни за објавување во ЕСЈН.
- **Да се зајакне постоечкиот процес на проверка преку воведување механизми за пријавување на неточни податоци во Регистарот на вистинските сопственици.** Законот за спречување перење пари и финансирање тероризам го обврзува ЦРПСМ да ја потврди точноста на информациите што компаниите ги доставуваат во регистарот. ЦРПСМ може дополнително да го

поддржи постојниот процес на проверка со воведување нови механизми преку кои корисниците (граѓанското општество и новинарите) ќе можат да пријават потенцијални неправилности во податоците во регистарот. Ова би можело да овозможи дополнителен надворешен надзор од страна на јавноста и граѓанското општество без промена на постоечкиот процес на проверки. ЦРПСМ, исто така, би можел да соработува со ДКСК и други релевантни тела при проверката на информациите за вистинските сопственици.

НМИ ги нуди следните препораки во однос на транспарентноста на јавните набавки:

- **Сите податоци за тековните договори да се објавени во отворен формат и достапни навремено.** За да се обезбеди максимална транспарентност, БЈН треба да ги отвори сите свои податоци за тековните договори за набавки, а посебен акцент да се стави на договорите за кои страните сè уште можат да бидат одговорни. Важно е информациите да се објавуваат навремено и да се ажурираат тековно, а не само на секои шест месеци. БЈН би можело да земе во предвид воспоставување на автоматски системи за ажурирање на податоците.
- **Да се оствари директна соработка со Отвореното договорно партнерство (ОДП) за усогласување на ЕСЈН со Стандардот за отворени договорни податоци (СОДП).** БЈН би можело да соработува директно со ОДП за целосно усвојување на СОДП што би довело до целосно усогласување на ЕСЈН со најдобрите меѓународни практики³⁷, како и за имплементација на надзорот врз процесот на набавки. На пример, во акцискиот план на Литванија 2021-2023, нивната Канцеларија за јавни набавки работи директно со ОДП за да ги отвори сите свои податоци за набавки во СОДП, вклучувајќи ги и минатите податоци.³⁸ БЈН исто така би можело да ги земе во предвид информациите од ОДП за усвојување на СОДП. ОДП има список на индикатори за крајната употреба на податоците поврзани со склучување договори³⁹ и насоки за тоа како да се поврзат индикаторите со податоците во СОДП формат.⁴⁰ ОДП има и краток водич за отворени договори⁴¹ и стратешки препораки за регулирање на отвореноста на договорите.⁴²
- **Засегнатите страни да се обучат како да ги користат податоците од набавките за да остварат влијание.** Успехот на заложбата 2.1 во голема мера зависи од користењето на новоотворените податоци од страна на засегнатите страни. Јавната употреба на податоците е клучна, бидејќи БЈН можеби нема капацитет да ги следи сите набавки и да гарантира дека јавните средства се трошат ефикасно и правично. БЈН би можело да ги обучи засегнатите страни за тоа како да ги користат податоците за набавките. На пример, во својот акциски план 2016-2018, Република Молдавија ги обучи малите и средни претпријатија, граѓанското општество и развивачите на софтвер за користење на нивниот нов систем за електронски набавки, МТендер.⁴³
- **Да се вклучат повратните информации од граѓаните во ЕСЈН.** БЈН може да воспостави механизам за повратни информации и да даде можност на јавноста да презема дејствија поврзани со податоците за набавките, како што се поднесување жалби, пријавување неправилности, или предлагање подобрувања. Исто така,

важно е БЈН да одговори и да постапи по добиените повратни информации. Како пример, Украина го лансираше ДоЗоро за време на нејзиниот акциски план 2016-2018 година, кој им овозможува на граѓаните да поднесуваат повратни информации, вклучително и предупредувања за неправилности и прекршувања, за системот за е-набавки ПроЗоро.⁴⁴ БЈН може да ги објави прашањата и одговорите на истата веб-страница за корисниците да можат да се повикуваат на претходно објавените одговори.

Група на заложби 2: Испорака на јавни услуги врз основа на приоритетите на граѓаните

(Агенција за вработување, Министерство за здравство, Министерство за образование и наука, Здружение за еманципација, солидарност и еднаквост на жените)

За целосен опис на заложбите вклучени во овој кластер, видете ги заложбите 3.1, 3.2 и 3.3 во акцискиот план [тука](#).

Контекст и цели:

Оваа група воспоставува механизми за учество на јавноста во дизајнирањето, спроведувањето и оценувањето на социјалните политики. Заложбата 3.1 се однесува на секторот за вработување. Агенцијата за вработување (АВРСМ) и Здружението за еманципација, солидарност и еднаквост на жените (ЕСЕ) ќе формираат координативно тело кое ќе му даде можност на граѓанското општество да разговара за политиките за вработување и да помогне во нивното спроведување. АВРСМ ќе развие и електронска платформа за граѓаните да го следат напредокот на политиките и услугите за вработување и да поднесуваат предлози. Конечно, АВРСМ и ЕСЕ ќе работат со ГО од Куманово, Прилеп, Шуто Оризари и Тетово за да ги идентификуваат нерегистрираните, невработените, и ранливите категории на граѓани за да ги запознаат со нивните права и услугите кои им се достапни. Заложбата 3.2 се однесува на здравствениот сектор и ги вклучува истите активности и индикатори како и заложбата 3.1, кои треба да се спроведат од страна на Министерството за здравство и ЕСЕ. Во соработка со ГО од четирите општини наведени погоре, Министерството за здравство и ЕСЕ ќе ги идентификуваат жените и децата од ранливите групи за да ги запознаат со нивните права во врска со превентивните здравствени програми.

Заложбата 3.3 се однесува на образовниот сектор и ги вклучува Министерството за образование и наука и ЕСЕ. Иако целите од оваа заложба се слични на претходните две од оваа група, активностите овде главно се фокусираат на подобрување на транспарентноста на образовните материјали, а не на учество во креирањето на образовните политики. Достигнувањето 3.3.3 се однесува на воспоставување алатки за следење кои ќе се користат од страна на учениците, родителите и наставниците, но не е јасно дали оваа активност ќе доведе до заедничко дизајнирање и спроведување на образовните политики, како во заложбите 3.1 и 3.2. На сличен начин, достигнувањето 3.3.4 наведува дека локалните и националните институции ќе разговараат за проблемите и решенијата во секторот, но не е јасно дали граѓанското општество и граѓаните ќе бидат вклучени. НМИ побара од Министерството за образование и наука објаснување за тоа зошто активностите беа дизајнирани поинаку од другите две заложби, но уште нема добиено одговор.

ЕСЕ ги иницираше заложбите 3.1 и 3.2 за време на процесот на ко-креирање, и овие заложби беа заеднички развиени со надлежните институции. Според ЕСЕ, пред почетокот на процесот на ко-креирање постоела согласност меѓу институциите за фокусот на активностите.⁴⁵ Дискусии за вклучување на овие заложби постоеле и при припремата на претходните акциски планови и ЕСЕ се задоволни што овие заложби сега се вклучени во петтиот план. Претставник од АВРСМ се согласи дека процесот е инклузивен и дека активно се разменуваа идеи при формулирањето на заложбата 3.1.⁴⁶ Според АВРСМ, заложбата 3.1 технички не е поврзана со другите две заложби.⁴⁷ Сепак, ЕСЕ посочи дека иако јавните услуги имаат свои предизвици, заложбите имаат заеднички цели и методологии. Од оваа причини, нивното заедничко разгледување може да обезбеди поширок увид за пристапот и учеството на граѓаните до овие важни јавни услуги. Сите три заложби се релевантни за вредностите на ОВП за транспарентност, преку обезбедување на граѓаните со информации за напредокот на социјалните услуги и политики. Тие се исто така релевантни за граѓанското учество, бидејќи граѓанското општество ќе биде директно вклучено во дизајнирањето и реализацијата на политиките за вработување и здравство (за заложбите 3.1 и 3.2), а родителите и учениците ќе бидат вклучени во дизајнирањето на образовните политики. Достигнувањата за заложбите 3.1 и 3.2 се проверливи со мерливи цели и индикатори, но достигнувањата на заложбата 3.3 се помалку специфични во споредба со првите две.

Потенцијал за резултати: Суштински

Заложбите 3.1 и 3.2 овозможуваат суштински промени во начинот на кој граѓаните и граѓанското општество можат да го надгледуваат креирањето и испораката на клучните јавни услуги. Во моментов, во Северна Македонија не постојат механизми кои им овозможуваат на граѓаните организирано да учествуваат во креирањето на услугите и политиките од областите на здравството и вработувањето, ниту пак постојат платформи каде што граѓаните можат да ги изразат своите мислења, загриженост или поплаки врз основа на нивните искуства со испораката на јавните услуги. Според ЕСЕ, многу невработени лица не се регистрираат во АВРСМ бидејќи сметаат дека понудените услуги нема да помогнат да подобрување на нивната ситуација.⁴⁸ Понатаму, лицата кои се регистрираат често се невработени долго време, што сугерира дека постојат проблеми со ефикасноста. Во однос на здравствената заштита, ЕСЕ заклучи дека луѓето имаат ограничени информации за опсегот на постоечките програми и ретко користат ги услугите кои произлегуваат од нив.⁴⁹ Повратните информации и искуствата на граѓаните кои користеле услуги не се вклучени во годишните планови и програми и што ја отежнува можноста да се вклучат предлози за промени врз основа на потребите на граѓаните.

Координативните тела од заложбите 3.1 и 3.2 ќе понудат нови можности за граѓанското општество да може директно да се вклучи во надзорот на политиките и услугите од областите на вработувањето и здравството. Бидејќи телата ќе се состојат и од национални и од локални граѓански организации, тие би можеле да допринесат да се даваат услуги кои повеќе ќе одговараат на потребите на граѓаните. Понатаму, соработката со локалните граѓански организации има потенцијал да допринесе до услуги поврзани со здравството и вработувањето кои повеќе ќе одговараат на потребите на социјално ранливите групи, кои се често изоставени од овие услуги. Иако станува збор за пилот координативни тела кои опфаќаат само четири општини, целите кои истите ги имаат поставено се значителни и вклучуваат: мапирање на 250 домаќинства по општина

за да се идентификуваат невработените лица (АВРСМ), како и жени и деца од социјално ранливите групи (Министерство за здравство), и анкетирање на 1.000 граѓани за решавање на идентификуваните проблеми при испораката на јавните услуги. Соработката со локалните граѓански организации укажува на тоа дека има интерес од страна на јавните институции да допрат до социјално ранливите граѓани. Според ЕСЕ, локалните граѓански организации често имаат подобар пристап до овие групи отколку јавните институции.⁵⁰ ЕСЕ спроведе прашалник за искуствата на невработените граѓани во четирите општини за заложбата 3.1.⁵¹ Слична анкета ќе биде спроведена и за заложбата 3.2 за здравствените услуги. Врз основа на овие прашалници, јавните институции и локалните граѓански организации ќе собираат мислења од граѓаните кои ги користат услугите на АВРСМ.⁵² ЕСЕ, АВРСМ и Министерството за здравство ќе развијат едукативни материјали за секое од мапираните домаќинства за да ги информираат граѓаните за услугите кои им се достапни.⁵³ Плановите ќе бидат усвоени врз основа на податоците собрани од прашалниците и другите информации собрани од страна на ГО.⁵⁴

Во однос на транспарентноста, електронските платформи ќе им овозможат на граѓаните да видат кој користи одредени услуги за вработување и здравствена заштита.⁵⁵ ЕСЕ започна да работи со АВРСМ (и планира да работи со Министерството за здравство) за да ги идентификува податоците што веќе ги имаат овие институции и да разговара кои податоци ќе бидат јавно достапни и во која форма.⁵⁶ Истражувачот на НМИ видел нацрт верзија на платформата на АВРСМ.⁵⁷ Платформите ќе им овозможат на корисниците да ја следат регионалната и националната распределба на средствата, а податоците ќе може да се преземаат во формат Excel.⁵⁸ Ќе биде опфатена секоја мерка од годишните планови на АВРСМ и Министерството за здравство, односно активности, услуги и мерки, колку лица аплицирале, колку од нив добиле средства за сите мерки, колку средства се доделиле, и податоци за пол, возраст и малцинска група. Ова би можело да помогне да се обезбеди поправедна дистрибуција на услугите и да се откријат потенцијалните коруптивни практики во испораката на услугите, како на пример дали за одредени здравствени услуги имаат приоритет познаници на вработените во здравствениот сектор. Со оглед на тоа што Северна Македонија се обидува да закрепне од пандемијата КОВИД-19, овие платформи исто така би можеле да помогнат да се обезбеди јавните услуги (особено здравјето) да се обезбедуваат ефикасно и правично за сите заедници.

Заложбата 3.3 се стреми да направи образовните политики и услуги да одговараат на потребите на граѓаните. Сепак, планираните активности најмногу се фокусираат на подобрување на транспарентноста и пристапот до едукативни материјали. На пример, Министерството за образование и наука планира да објавува информации на веб-страниците на националните институции, општините и училиштата и да воспостави механизам за задолжително објавување на отворени образовни ресурси. Иако овие активности би можеле да бидат од корист за граѓаните и просветните работници, нема детали за тоа какви материјали и информации ќе бидат објавени. Заложбата, исто така, има цел општините да објават само две третини од потребните информации. Иако во достигнувањата е предвидено граѓаните (родителите, наставниците и учениците) да помогнат во дефинирањето на приоритетите од областа на образованието, во заложбата не е наведено дали ќе бидат вклучени истите активности какво другите две заложби од групата, имено координативните тела и соработката со локалните ГО. Од овие причини, тешко е точно да се процени потенцијалот на оваа заложба.

Можности, предизвици и препораки за време на имплементацијата

Во времето на овој преглед (март 2022 година), активностите поврзани со секторот за вработување (Заложба 3.1) беа во голема мера завршени. Во однос на здравството, иако има промени во раководството во Министерството за здравство, се претпоставува дека тоа нема да влијае на заложбата 3.2, бидејќи ЕСЕ ќе работи со вработените во министерството.⁵⁹ Според ЕСЕ, крајна цел е да се официјализираат координативните тела, но прво треба да се донесат одлуки за тоа колку често ќе работат и какви информации ќе собираат и обработуваат.⁶⁰ Друга цел е да се вклучат дополнителни организации надвор од пилотите, но за тоа се потребни дополнителни средства. Сепак, одржливоста на координативните тела и нивната соработка со локалните ГО е поврзана со начинот на формирање и испорачување на услугите за вработување и здравствените услуги. ЕСЕ и јавните институции треба да се обидат да ги формализираат овие механизми во рамките на АВРСМ и Министерството за здравство, така што соработката при креирањето на услугите ќе стане прашање на рутина, а не на еднократни иницијативи.

НМИ го препорачува следново и за време и по имплементацијата на овој кластер:

- **Да се развијат јасни процедури за координативните тела и да се гарантира дека повратните информации се соодветно разгледани и одговорени од страна на АВРСМ и Министерството за здравство.** Граѓанските организации и претставниците на јавниот сектор кои учествуваат во процесот треба јасно да ја артикулираат улогата што ќе ја имаат координативните тела во формирањето и следењето на политиките и услугите за вработување и здравство во Северна Македонија. На координативните тела треба да им се овозможи максимално влијание во формирањето на политиките и услугите за вработување и здравство. Исто така, важно е АВРСМ и Министерството за здравство да одговорат на повратните информации добиени од координативните тела. Доколку е возможно, ЕСЕ и јавните институции да развијат насоки за тоа како институциите ќе одговорат на предлозите на координативните тела, особено на оние кои доаѓаат од страна на членови на граѓанското општество. АВРСМ и Министерството за здравство би можеле да објават кратки информации на нивните веб-страници за тоа како биле земени во предвид предлозите на координативните тела при дизајнирањето и спроведувањето на услугите и политиките.
- **Да се развијат слични консултативни структури при формирањето на други јавни услуги, како на пример при формирањето на услуги од областа на образованието.** Северна Македонија би можела да усвои слични консултативни структури за граѓаните и граѓанското општество за учество во формирањето на други јавни услуги. Заложбата 3.3 може да се прошири и да вклучи формирање на координативно тело за образовниот сектор. При спроведувањето на оваа заложба, Министерството за образование и наука би можело да обезбеди можности за родителите и учениците да вршат надзор и да известуваат за резултатите, опремата во училиштата и управувањето во училиштата. Како пример, Монголија спроведе заложба во својот акциски план за 2016-2018 година, каде што родителите, наставниците и учениците беа поканети да изразат загриженост за образовните услуги и директно да работат со локалните самоуправи за подобрување на училиштата.⁶¹ Друга активност би можело да биде намалувањето на прекумерната бирократија во јавниот сектор. Акциски план 2020-

2022 година на Романија вклучува формирање работна група составена од владиниот и граѓанскиот сектор за да изврши проценка на прекумерната бирократија во централната јавна администрација и за објавување на наодите.⁶² Акцискиот план на Естонија за 2016-2018 година вклучи активности за намалување на бирократијата во деловниот сектор на земјата, кои во голема мера беа имплементирани во соработка со релевантните институции.⁶³

- **Да се размисли за споделување знаења меѓу владините институции со поддршка од вклучените ГО.** Со оглед на сличностите во заложбите во оваа група, постојат можности за колективно учење во трите владини институции. Ова би можело да помогне во решавањето на практичните прашања за имплементација со кои се соочуваат институциите и колективно да разговараат за тоа како најдобро да се искористат придонесите за учество. Поддршката на ГО, особено на ЕСЕ, може да помогне полесно да се споделат знаења меѓу трите институции на неформален начин. Ова може да допринесе да се усвојат поамбициозни цели од страна на Министерството за образование врз основа на достигнувањата од заложбите 3.1 и 3.2.
- **Институционализирање на учеството на граѓаните во развивањето и спроведувањето на јавните услуги и разгледување на можноста за спроведување на консултации низ целата земја за испорака на јавни услуги.** Северна Македонија би можела да се надоврзе на овие заложби за понатамошна институционализирање на граѓанските консултации во развојот и спроведувањето на политиките за јавни услуги. Долгорочна цел треба да биде да им се даде поддршка на јавните службеници со цел рутинското вклучување на граѓаните во испораката на јавните услуги. Една од можностите може да биде проширување на координативните тела во поформални граѓански собранија. На пример, во својот акциски план 2018-2020 година, Шкотска пилотираше различни методи за учество за да се консултира со граѓаните при дизајнирањето на јавни услуги.⁶⁴ Северна Македонија, исто така, би можела да размисли за одржување на пошироки консултации низ целата земја за важни политики. На пример, во својот акциски план за 2021-2023 година, Германија одржува јавни консултации низ целата земја за да го развие својот национален акциски план за едукација поврзана со одржлив развој.⁶⁵ Во својот акциски план за 2016-2018 година, Уругвај започна дијалог за националниот план за води каде што речиси 2.000 граѓани, академици и владини претставници дадоа придонес со идеи за планот и неговата имплементација.⁶⁶
- **Да се работи директно со центрите за пристап до правда за да се стигне до социјално ранливите групи во општините и да се прошират активностите во повеќе општини.** Три од четирите општини вклучени во заложбите 3.1 и 3.2 (Прилеп, Шуто Оризари и Тетово) го видоа отворањето на центри за пристап до правдата како дел од акцискиот план на Северна Македонија 2018-2020 година.⁶⁷ Овие центри се управувани од локални граѓански организации и обезбедуваат правна и параправна помош на граѓаните, особено на социјално ранливите групи. Постои силно преклопување на целите на заложбите 3.1 и 3.2 со работата на овие центри (на пр., тие им обезбедуваат на маргинализираните групи информации за нивните права од здравствена заштита и правни алатки кои им се

достапни). ЕСЕ и одговорните јавни институции би можеле да соработуваат со овие центри кога спроведуваат анкети со цел да допрат до широк спектар на граѓани и да ја приспособат испораката на услугите за вработување и здравствена заштита на нивните потреби. Конечно, доколку успешно се спроведат во четирите општини, овие активности би можеле да се прошират во дополнителни општини во Северна Македонија.

Заложба 4.3: Пристап до правда за жените кои претрпеле семејно насилство (Министерство за правда, Министерство за труд и социјална политика, Министерство за внатрешни работи, основни судови, Здружение за еманципација, солидарност и еднаквост на жените, центри за социјална заштита)

За целосен опис на заложбата, видете ја заложбата 4.3 во акцискиот план [тука](#).

Контекст и цели:

Оваа заложба го подобрува пристапот до правда за жените жртви на семејно насилство. Тоа ќе го постигне првенствено преку подобрување на практиките за собирање и објавување податоци на јавните институции (министерства, судови и Јавно обвинителство) и полицијата за случаи и жртви на семејно насилство. Министерството за правда (МП) ќе донесе подзаконски акти пропишани со закон и ќе воведат посебна евиденција за случаите на семејно насилство со интегрирани податоци за жртвите на семејно насилство во судовите и во јавните обвинителства, и судовите и јавните обвинителства ќе ги собираат и направат податоците јавно достапни. Ова ќе вклучи објавување податоци за бројот и видот на случаите, податоците за жртвите по регион и етничката припадност. Судовите и Јавното обвинителство ќе објавуваат и кривични и граѓански пресуди за заштита од семејно насилство и ќе објават податоци за предлози за ослободување од плаќање судски такси и даноци, одобрени предлози, висина на судски такси и ослободеност од даноци. Центрите за социјална работа (ЦСР) ќе воведат посебна евиденција за случаите за кои е потребно издавање на привремени мерки за заштита и ќе објавуваат податоци за такви случаи.

Министерството за внатрешни работи (МВР) ќе ги прегледа постоечките обрасци што ги користи полицијата за собирање податоци (кривични прекршоци, прекршоци и претставки) и ќе го прошири опсегот на податоците кои ги собира. МВР ќе воведат посебна евиденција за поднесени и повлечени предлози за кривичното дело „телесна повреда“ и ќе воведат посебна евиденција за мерките за заштита што се издаваат и спроведуваат. Министерството за труд и социјална политика (МТСП) ќе создаде електронски систем за собирање и размена на податоци меѓу ЦСР, судовите, полицијата и здравствените установи во однос на привремените мерки за заштита. МТСП и МВР ќе донесат насоки за задолжително редовно објавување на податоците за семејното насилство од страна на полицијата и ЦСР. И на крај, судовите ќе назначат судии кои ќе издаваат привремени мерки за заштита за време на викендите и празниците.

Во моментот, податоците за случаите на семејно насилство не се достапни во унифициран формат ниту се објавуваат редовно, иако некои институции водат внатрешни евиденции. Иако судовите собираат податоци, не постои систематизирана практика за собирање докази за семејно насилство и нема евиденција за ваквите случаи. Ова им отежнува работата на судовите кога бараат информации за овие случаи.⁶⁸ Јавните информации од

оваа заложба ќе вклучуваат пол, возраст, образование, националност, вработување, место на живеење (град или село) и однос со сторителот. Секоја институција ќе собира податоци во согласност со видот на работата што ја работи. На пример, судовите ќе собираат податоци за број на случаи, пресуди и привремени мерки за заштита со додавање на дополнителни белешки што означуваат случаи на семејно насилство. Податоците од сите институции ќе се ажурираат квартално.⁶⁹

Согласно Законот за спречување и заштита од насилство врз жените и семејно насилство,⁷⁰ МТСП ќе преземе одговорност за релевантните податоци од институциите вклучени во заштитата на жртвите на семејно насилство користејќи ја националната платформа за интероперабилност за анализа и статистичка обработка. Судовите и обвинителствата ќе се одговорни за водење посебна евиденција за случаите на родово насилство врз жените и жртвите на семејно насилство.

Заложбата беше предложена од ЕСЕ. Иако имаше активни дискусии со МВР, МП и МТСП за нејзиниот опсег, заложбата беше прифатена во акцискиот план како што беше предложена.⁷¹ Заложбата е релевантна за вредноста на транспарентност на ОВП, бидејќи ќе ги подобри практиките на владата за објавување податоци поврзани со случаите на семејно насилство. Достигнувањата се проверливи, а заложбата дава детали за тоа кои податоци ќе бидат објавени.

Потенцијал за резултати: Суштински

Оваа заложба ќе им обезбеди на јавните институции и на правосудниот сектор поцелосна слика за правните и административните процедури кои жртвите ги користат кога бараат заштита. Целосната синхронизација на податоците ќе им помогне на јавните институции, судовите и полицијата да ги идентификуваат трендовите и да го подобрат начинот на кој постапуваат со овие случаи и како обезбедуваат правна заштита за жртвите. Така, оваа заложба ќе им овозможи на судовите подобар увид за тоа дали има повеќе случаи кои се одвиваат истовремено за жртви на семејно насилство (кривични и граѓански).⁷² Судовите ќе разменуваат информации во рамките на системот и ќе имаат информации дали има повеќе случаи за иста жртва, како што е кривично дело против сторителот, случај за развод, случај на забрана за доближување или случај на старателство. Ова може значително да ја подобри обработката на случаите. На пример, ако се бара забрана за приближување и судот увиди дека во тек е кривично дело во кое се вклучени истите странки, судот може побрзо да ја издаде забраната. Податоците, исто така, ќе и помогнат на полицијата да ги следи случаите каде жртвата се повлекува од обвиненијата и да го намали несовапањето помеѓу бројот на започнати случаи и бројот на завршени случаи. Дополнително, идентификацијата на специфичните проблеми со кои се соочуваат жртвите во однос на пристапот до правдата може да резултира со политики кои подобро обезбедуваат ефикасна заштита од семејно насилство.

Досега имаше малку информации за севкупната ефективност на постоечките законски мерки во Северна Македонија во однос на случаите на семејно насилство. Граѓанското општество, за прв пат, ќе има пристап до поцелосни и актуелни информации за природата на случаите, демографијата на жртвите и превентивните мерки преземени од јавните институции и правосудниот сектор.⁷³ Ова ќе му овозможи на граѓанското општество подобро да ги следи активностите што ги преземаат сите вклучени институции и подобро да ги разбере предизвиците со кои се соочуваат жртвите на семејно насилство

при барањето правна заштита. За ЦСР, организиран систем на податоци ќе помогне да се издаваат привремени заштитни мерки поефикасно и поефективно да се следи извршувањето на овие мерки во пракса. Конечно, подоброто водење евиденција и собирање податоци од страна на МТСП, судовите, јавното обвинителство и полицијата би можело да овозможи побрзо и поефикасно постапување по предметите со цел да ги заштити жртвите од понатамошни повреди. Така, оваа заложба е од корист и за жртвите на семејно насилство.

Други активности во рамките на оваа заложба би можеле да бидат исто така важни. Додека некои судови имаат дежурни судии, ова е доброволно; постои потреба оваа практика да се официјализира за секој суд. Имањето на дежурен судија за случаи на семејно насилство во секој суд (вклучително и за време на вечерните часови и викендите) ќе обезбеди побрза и поефикасна заштита на жртвите. Полицијата ќе формира регистар за сторители на семејно насилство, бидејќи целта е институциите и судовите да го користат за побрзо донесување одлуки за заштита на жртвите и во различни судски постапки.

Можности, предизвици и препораки за време на имплементацијата

Претставник на ЕСЕ е на мислење дека оваа заложба ќе се спроведе успешно, под услов да има доволно финансии.⁷⁴ Поддршката на граѓанското општество за време на имплементацијата ќе биде важна за да се обезбедат силни резултати. Планираната работна група за изработка на обрасци за известување ќе се состои од претставници од МП (координатор), МВР, МТСП и ЕСЕ, а за време на имплементацијата ќе бидат консултирани и други граѓански организации. Има простор да се подобри балансот меѓу членовите, бидејќи има премногу членови од МТСП, што може да влијае на продуктивноста на групата.⁷⁵ Други можни предизвици недоволното образование на полицијата, ЦСР, судовите, јавното обвинителство и другите инволвирани институции. ЕСЕ ќе работи со овие институции преку обуки и работилници.

Оваа заложба се однесува на две важни и меѓусебно поврзани теми, родот и правдата, што ретко се гледа во акциските планови за ОВП, но кои се уште позначајни за време на пандемијата КОВИД-19. Сепак, клучниот предизвик - подобро управување со податоците, е само првиот чекор кон обезбедување пристап до правдата за жртвите. Ова бара од засегнатите страни проактивно да дизајнираат механизми за правда на начин што ќе одговара на потребите на жртвите и нивните околности. Исто така, важно е да се осигура дека собраните податоци се користат при идентификување на услугите за пристап до правда потребни на жртвите на семејно насилство. Ваквите пристапи кои се фокусираат на граѓаните за дизајнирање на услугите од областа на пристапот до правда имаат влијание врз отворањето на владата.

НМИ ги препорачува следните чекори:

- **Формализирање на работата на засегнатите страни околу собирањето и синхронизацијата на податоци.** Следниот чекор за оваа заложба е собирање на релевантни податоци и размена на информации меѓу институциите. Оваа заложба ќе вклучува блиска координација и комуникација меѓу министерствата, судовите, јавното обвинителство, полицијата, ЦСР и ГО околу собирањето податоци и кварталното известување. Така, може да биде корисно засегнатите страни да ја

формализираат својата работа и да креираат единствен комитет кој ќе го надгледува спроведувањето на заложбата. На пример, во акцискиот план на Уругвај за 2018-2020 година, владата и граѓанското општество основаа опсерваторија за да документираат како јавните ресурси се користат за борба против родовото насилство и да ги модернизираат стандардите за агенциите кои работат во оваа област.⁷⁶

- **Спроведување високи стандарди за управување со податоци, вклучително и решавање на потенцијалните проблеми за приватноста на податоците.** Високите стандарди за управување со овие податоци се неопходни и заштитата на приватноста на поединците е од огромна важност. Мора да постојат протоколи за заштита на приватноста на жртвите и на оние што ги пријавуваат случаите за да не се даваат информации што би можеле да го откријат идентитетот на вклучените поединци. Целиот персонал кој ракува со овие податоци треба да биде соодветно обучен за ваквите протоколи. Конечно, засегнатите страни би можеле да ги координираат своите напори со оние кои се вклучени во заложбата 3.6 (трговија со луѓе). Може да има преклопување помеѓу случаите на семејно насилство и трговија со луѓе, особено во однос на децата жртви, што може да им помогне на властите при истрагите.
- **Да се отиде подалеку од транспарентноста и управувањето со податоците преку подобрување на пристапот на жртвите до механизмите на правдата.** Транспарентноста и управувањето со случаите на семејно насилство се од огромно значење, а Северна Македонија би можела да инкорпорира механизми за подобрување на јавната одговорност во овие случаи. Како пример, Србија тековно создава платформа во својот акциски план за 2020-2022 година преку која поединци ќе можат да пријават семејно насилство во кое се вклучени деца, по кои властите треба да постапат и да известуваат за постигнатиот напредок.⁷⁷ Понатаму, за време на имплементацијата, засегнатите страни може да им се придружат на групи кои работат на области од правата на жените, од областите поврзани со правда и релевантните владини актери за да ги разгледаат перформансите на правосудниот сектор во врска со случаите на семејно насилство (како што се стапките на гонење и нерешени случаи).
- **Да се разгледа можноста за употреба на специјализирани судови и полициски единици за гонење на семејно насилство.** Семејното насилство често е поврзано со карактеристики како што се пол, возраст, попреченост, локација, приход и припадност на малцинска група. Постојењето на повеќе од една од овие карактеристики може да доведе до намален пристап до правда. На пример, жените со попреченост кои припаѓаат на ромската заедница би можеле да имаат помал пристап до социјалните услуги и системи за поддршка отколку поединец кој е жена, инвалидитет или Ром.
- **Развивање и поттикнување на алтернативни процеси за побрза и праведна разрешница на случаите на семејно насилство.** Дури и кога постојат специјализирани судови, пристапот може да биде тежок или непожелен за жртвите поради трошоците (ако истите треба да добијат финансиска поддршка нивниот партнер), стравот од одмазда или стравот од одложувања. Северна

Македонија би можела да размисли за усвојување алтернативни механизми за правда, како што се параправни програми во заедницата или механизми за решавање спорови поврзани со случаите на семејно насилство. Како пример, Аргентина создаде корпус на адвокатите за жртви на родово насилство за да поттикне подобри одговори на национално ниво. Корпусот обезбедува навремен пристап до бесплатен и квалитетен правен совет и поддршка, и ги поврзува жртвите со групи на специјализирани, обучени и родово чувствителни адвокати. Корпусот е заеднички напор на владата, професионалните здруженија и граѓанското општество.⁷⁸ Во својот акциски план за 2014-2016 година, Ирска се обврза да поттикне алтернативно решавање на спорови за да го забрза процесот на решавање на правните проблеми.⁷⁹ Дополнително, единицата за поддршка на ОВП може да ги поврзе засегнатите страни во Северна Македонија со организации како Меѓународната организација за право за развој за да дискутираат за различни примери на механизми за алтернативно решавање.

- **Да се истражи како пандемијата КОВИД-19 и други социјални феномени влијаат на семејното насилство.** Одредени општествени појави и настани (како што се спортските настани) може да го зголемат семејното насилство. Глобално, барањата за правна заштита од страна на жртвите на семејно насилство се зголеми за време на пандемијата КОВИД-19.⁸⁰ Граѓанското општество и ЦСР во Северна Македонија би можеле да ги искористат податоците од оваа заложба за да истражат како социјалните настани влијаат на семејното насилство и правните лекови. Северна Македонија, исто така, би можела да истражи начини преку кои ќе може да оствари пристап до жртвите за време на пандемии. Во Хрватска, Министерството за внатрешни работи и Центарот за заштита на деца и млади во Загреб започнаа кампања за да го поттикне пријавувањето на зголемениот број случаи на семејно насилство за време на пандемијата.⁸¹

Заложба 4.4: Правно зајакнување на граѓаните преку достапни информации и отворени институции (Министерство за правда, Биро за судска форензика, Фондација Отворено општество – Македонија (ФООМ), Македонско здружение на млади правници (МЗМП), Избор – Струмица, Едукативна хуманитарна организација (ЕХО) Штип, Станица ЛЕТ Прилеп, Совет на Европа)

За целосен опис на заложбата, видете ја заложбата 4.4 во акцискиот план [овде](#).

Контекст и цели:

Оваа заложба ги продолжува напорите од претходниот акциски план за зајакнување на пристапот до правна помош за сите граѓани. Новиот Закон за бесплатна правна помош (ЗБПП) стапи на сила во октомври 2019 година и во голема мера ги направи условите добивање на бесплатна правна помош полесно достапни за граѓаните.⁸² Сепак, според Фондацијата Отворено општество Македонија (ФООМ), новиот ЗБПП има недостатоци и нејаснотии, особено при обезбедувањето експертиза и заштитата на жртвите.⁸³ На пример, на лицето кое добива секундарна правна помош (т.е. правна помош за конкретни правни работи за оние кои не можат да ги платат трошоците), покрај трошоците за адвокат, ќе му бидат обезбедени и средства за судски и административни такси, експерти и други трошоци. Бирото за судски вештачења треба да го обезбеди ова стручно знаење, но истото се соочува со тешкотии при обезбедувањето на вештачења за многу од најчесто

бараните области, вклучително и геодезија (наука за прецизно мерење на земјиштето) и ДНК анализа. Според ФООМ и Македонското здружение на млади правници (МЗМП), необезбедувањето експертска ДНК анализа може особено да влијае на децата од маргинализираните групи преку одложување на парничните и судските постапки за утврдување татковство.⁸⁴ Понатаму, геодезијата е важна за спорови поврзани со недвижности. Според ФООМ и МЗМП, еден од проблемите во обезбедувањето геодетска експертиза е неусогласеноста на висината на надоместокот утврден со владина уредба од 2015 година⁸⁵ и надоместокот на трошоците утврдени во Тарифникот за вршење на геодетски работи.⁸⁶

Оваа заложба се однесува на некои од недостатоците во ЗБПП, особено на оние поврзани со вештачењата. Ќе се донесат законски измени за поефикасен пристап до правдата, кои ќе се фокусираат на судските вештачења и пристапот до правна помош за жртвите на насилни кривични дела. Заложбата повикува на зголемена соработка меѓу Бирото за судски вештачења и вештаците за подобро обезбедување на форензички наоди и мислења. Заложбата, исто така, бара од МП да води јавно достапен регистар на поединци и институции кои можат да служат како лиценцирани судски вештаци.

Оваа заложба, исто така, има за цел да ги прошири информациите за бесплатните правни услуги кои се опфатени со ЗБПП. Активностите вклучуваат креирање национална стратегија за правно зајакнување, зголемување на физичката пристапност на регионалните канцеларии на МП и спојување на податоците од веб-страниците на националните правни служби <https://pravnapomos.mk/> и <https://www.pravnozajakni.mk/>. Заложбата, исто така, предвидува создавање на јавен регистар на формални и неформални даватели на правна помош, како и спојување на податоците од ГО и МП за проценување на моменталната состојба на и за пронаоѓање на практични и сигурни решенија за проблемите околу обезбедувањето правна помош.

Заложбата беше зеднички развиена од засегнатите невладини страни и јавните институции. За време на ко-креирањето, засегнатите страни се состанаа неколку пати за да разговараат за предизвиците со кои се соочуваат граѓаните кои пристапуваат до бесплатна правна помош и недостатоците на ЗБПП што може да се решат со заложбата. Од ФООМ сметаат дека планираните резултати ќе се постигнат.⁸⁷ Заложбата е релевантна за вредноста на транспарентноста на ОВП, бидејќи ќе го подобри пристапот до информации за формалните и неформалните даватели на правна помош. Активностите се проверливи, иако истите би се подобриле доколку се даде подетален опис на планираните резултати и исходи, како и за специфичните индикатори што ќе се користат за мерење на имплементацијата.

Потенцијал за резултати: Скромни

Според ФООМ и засегнатите страни вклучени во оваа заложба, голема група на маргинализирани граѓани имаат ограничен пристап до бесплатна правна помош поради противречностите и ограничувањата на ЗБПП и Законот за кривична постапка (ЗКП).⁸⁸ На пример, една одредба од ЗБПП експлицитно вели дека одбраната и застапувањето во кривичната постапка се предвидени во согласност со ЗКП.⁸⁹ Меѓутоа, ЗБПП истовремено остава во сила одредба од стариот закон со која се обезбедува правна помош во сите судски постапки, за да се обезбеди заштита на жртвите на криминал и трговија со луѓе.⁹⁰ Измените на соодветните членови од ЗБПП (13, 38 и 49) би можеле да ги адресираат овие

контрадикторни одредби и да допринесат до посеопфатен пристап до правна помош во текот на целата кривична постапка. Крајно, подобруениот пристап до бесплатна правна помош ќе зависи од содржината и опсегот на конечните амандмани што ќе ги изгласа Собранието. Бидејќи во овој момент допрва треба да се одлучува за конкретните амандмани, НМИ смета дека потенцијалот за резултати е скромн.

Оваа заложба би можела да одговори на две актуелни дилеми идентификувани од засегнатите страни во однос на законското регулирање на вештачењето во системот за бесплатна правна помош. Прво, неизвесно е дали ќе се укине Бирото за судски вештачења. Стратегијата за реформи во правосудниот сектор 2017–2022 година предвидува укинување на Бирото, но, во исто време, се подготвува нацрт Закон за наоди од вештаци со кој се задржани одредби за Бирото. Укинувањето на Бирото ќе ги доведе во прашање одредбите од ЗБПП бидејќи нема план за тоа како ќе се регулира пристапот до вештаци доколку се укине Бирото. Создавањето регистар на вештаци за секундарна правна помош може да обезбеди континуирано учество на вештаците и институциите во правните предмети, дури и ако Бирото се укине. Второ, начинот, постапката и времето за добивање на судски вештачења не се доволно регулирани. Ова остава недоречености поврзани со покривањето на трошоците за вештаците и во обезбедувањето на вештаци за областите во кои ранливите граѓани имаат правни проблеми.⁹¹ Затоа, измените на овој член би можеле да обезбедат жртвите да добијат правна помош за целата кривична постапка, наспроти само кога жртвата ја дава својата првична изјава.

Фокусот на судските вештачења е од големо значење. Според податоците на Бирото, во 2020 година примени се само три барања за стручно мислење за корисници на бесплатна секундарна правна помош, иако МП одобри бесплатна секундарна правна помош во 117 случаи во периодот од октомври 2019 до јуни 2020 година.⁹² За оваа заложба, МП ќе создаде сеопфатен, јавно достапен регистар на поединци и институции лиценцирани за вештачење кои можат да служат како вештаци во случаите за бесплатна правна помош. Овој регистар ќе му помогне на МП побрзо да добие стручни мислења во кривичните предмети, со што ќе се подобри севкупната ефикасност. Уште поважно е дека оваа заложба може да го зголеми бројот на случаи на бесплатна правна помош кои добиваат вештачење, со што ќе се подобри принципот на праведност во судските постапки.

Оваа заложба може да го зајакне пристапот на граѓаните до бесплатна правна помош и да ја подобри транспарентноста на правосудниот систем. Граѓанските организации-учесници ќе соработуваат со МП за да ги идентификуваат организациите кои обезбедуваат услуги на граѓаните, кои ќе се вклучат во новиот, сеопфатен регистар за даватели на бесплатна правна помош. Овој регистар ќе биде јавно достапен и ќе се ажурира редовно. Понатаму, граѓаните ќе имаат полесен пристап до бесплатната правна помош, бидејќи целата потребна документација и решенија ќе бидат дадени по електронски пат.⁹³ Ова може да допринесе да се зголеми бројот на граѓаните кои понесуваат барања за бесплатна правна помош.

Оваа заложба, исто така, може да помогне да се обезбеди поголем пристап до правдата за лицата со попреченост. Од финансиски причини, подрачните единици на МП често се наоѓаат во згради со недоволен физички пристап. Физичката непристапност може да ги обесхрабри лицата со попреченост да побараат бесплатна правна помош. Покрај тоа, луѓето со оштетен вид или слух имаат потешкотии бидејќи нема материјал прилагоден на

нивните потреби. На веб-страницата на МП во моментот не може да се види кои адвокати имаат специфична експертиза за постапување по барања за бесплатна правна помош поднесени од лица со попреченост. Веб-страницата не е прилагодена за лица со дислексија и не содржи доволно информации на јазиците на малцинствата. Исто така, не упатува каде и како граѓаните можат да поднесат жалби за давателите на правна помош.⁹⁴ Оваа заложба може да ги направи информациите на веб-страницата на МП попригодни и поинформативни за лицата со попреченост.

И на крај, новата национална стратегија за правно зајакнување може да биде важна основа за идни активности оф областа на пристапот до правдата. Според ФООМ, во креирањето на националната стратегија се очекува да бидат вклучени сите релевантни институции и граѓанскиот сектор. Понатаму, акцискиот план дава до знаење дека стратегијата ќе вклучува конкретни активности, буџет и временска рамка за правно зајакнување на сите граѓани на национално и локално ниво.

Можности, предизвици и препораки за време на имплементацијата

Од ФООМ истакнаа дека можни предизвици во спроведувањето на заложбата се недостатокот на човечки ресурси, доцнењето во реализацијата на одредени активности поради нивната природа и можните измени на ЗБПП. Сепак, од ФООМ сметаат дека сите планирани активности ќе бидат остварени.

Оваа заложба е важна за да се обезбеди пристап до правдата за сите, како што е предвидено со законот. Потенцијалот за подобрување на пристапот до правдата ќе зависи од конечните измени на ЗБПП, од бројот на барања за бесплатна правна помош и од бројот на правни случаи кои ќе добиваат вештачење. Ќе биде важно засегнатите страни и владата да работат заедно за да ги информираат граѓаните (особено од социјално ранливите групи) и да обезбедат податоци за вештаците и за бесплатната правна помош.

За време на имплементацијата, НМИ го препорачува следново:

- **Да се обезбеди дека измените на ЗБПП соодветно ги решаваат проблемите со кои се соочуваат граѓаните при пристапот до бесплатна правна помош.** Од клучно значење ќе биде да се отстранат контрадикторните законски одредби бидејќи тие создаваат правна несигурност и го ограничуваат пристапот до бесплатна правна помош, особено за жртвите на насилни кривични дела. Со измените треба да се обезбеди право на пристап до вештак за секое лице на кое му се доделува секундарна правна помош. НМИ препорачува да се обезбедат можности за граѓанските организации и јавноста да учествуваат во изготвувањето на амандманите на ЗБПП, и пред и за време на неговото усвојување. Граѓанските организации, исто така, треба да имаат можности да ги разгледаат нацрт-амандманите што се однесуваат на правните несигурности во сегашниот ЗБПП.
- **Да се работи директно со релевантни субјекти за регулирање на пристапот до експерти.** Создавањето регистар на судски вештаци и институции за вештачење е добредојден чекор за вклучување на експертски мислења во правните прашања. Регистарот ќе биде особено важен доколку се укине Бирото за судски вештачења. Молекуларната биологија и геодезијата се меѓу најчесто

бараните области за кои е потребно вештачење во случаите за правна помош. Доколку Бирото се задржи, МЗМП и ФООМ препорачаа Бирото и МП да склучат договори со релевантни субјекти кои обезбедуваат пристап до вештаци и лаборатории од овие области, како што се Комората на овластени геодети и МАНУ.⁹⁵ Овие субјекти би можеле директно да се вклучат во спроведувањето на оваа заложба.

- **Поддршка на вонсудски решенија за правни проблеми.** Во акцискиот план се споменува дека постојат можности неформално да се добие правна помош, особено за социјално ранливите групи. НМИ препорачува да се поддржат организациите кои неформално нудат правна помош пред и по стапувањето на сила на законските измени. На пример, Кенија се обврза во својот акциски план за 2020-2022 година да имплементира систем за алтернативна политика за правда, кој ветува значителна промена за пристапот на граѓаните до правдата, особено за маргинализираните заедници преку режим на правда на ниво на заедници.⁹⁶
- **Судиите да се обучени за чувствителни прашања поврзани со случаите кои се однесуваат на социјално ранливите групи и да имаат знаење за тоа како да ја продолжат бесплатната правна помош доколку истото е потребно.** Случаите кои вклучуваат бесплатна правна помош може да бараат специфично познавање на правните процедури и разбирање кон жртвите од страна на судиите и правните практичари. Затоа, МП би можело да направи напори судиите да добијат обуки за чувствително постапување во случаите кои се однесуваат на социјално ранливите групи, како и да добијат обуки поврзани со бесплатна правна помош. На пример, Бугарија се обврза во својот акциски план за 2014-2016 да создаде нова судска обука за потребите на ранливите групи и подобро да ги опреми судските институции за да ја ублажат социјалната нееднаквост.⁹⁷
- **Фокус на пристапот до бесплатна правна помош за мигрантите и барателите на азил.** Покрај лицата со попреченост, спроведувањето на оваа заложба би можело да се фокусира на решавање на законските потреби на мигрантите и барателите на азил. Европската комисија во 2021 година утврди дека сè уште нема ефикасна судска контрола врз практиките за притворање мигранти и дека на ниту еден поединец кој бил во процедура за добивање на азил во Северна Македонија не му била одобрена бесплатна правна помош финансирана од државата.⁹⁸ Наводно, одлуките за случаите на азил имаат тенденција да се засноваат на технички, а не на суштински основи и процесот може да биде долг. Затоа, посебно внимание може да се посвети на промовирање на бесплатна правна помош за бегалците и мигрантите, особено во постапките за азил. На пример, јавниот регистар на даватели на правна помош може да прецизира кои даватели на услуги имаат експертиза во постапките за азил, за да може во овие случаи да им биде доделен соодветен експерт. Веб-страниците на националните правни служби треба да имаат и лесно разбирливи информации за процедурите во случаите на азил.

¹ OGP, "North Macedonia: Establishment of New Tools to Improve Financial Transparency and Accountability of Local Self-Government Units (Северна Македонија: Воспоставување нови алатки за подобрување на финансиската транспарентност и отчетност на единиците на локалната самоуправа) (МК0109)" (2016),

<https://www.opengovpartnership.org/members/north-macedonia/commitments/MK0109/>; ОБП, “North Macedonia: Financial Transparency Tools (MK0132)” (2018), <https://www.opengovpartnership.org/members/north-macedonia/commitments/MK0132/>.

² Open Budget Survey, “Open Budget Survey 2019: North Macedonia (Отворено истражување на буџетот 2019: Северна Македонија)” (2019), <https://www.internationalbudget.org/open-budget-survey/country-results/2019/macedonia>.

³ Dragan Tevdovski et al., *Improving local budget processes: from inclusion and transparency to equity and quality (Подобрување на процесите на локалниот буџет: од вклученост и транспарентност до правичност и квалитет)* Policy Brief, no. 18 (Swedish International Centre for Local Democracy, 2021), 9, https://icld.se/app/uploads/2021/10/ICLD_PolicyBrief_18_web.pdf.

⁴ Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations, *North Macedonia Report 2021 (Извештај за северна Македонија)* (European Commission, 19 Oct. 2021), 11, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/north-macedonia-report-2021_en.

⁵ GRECO, *Fifth Evaluation Round Preventing corruption and promoting integrity in central governments...North Macedonia (Петти круг на евалуација Спречување на корупцијата и промовирање на интегритетот во централните власти...Северна Македонија)* (27 Apr. 2021), 8, <https://rm.coe.int/fifth-evaluation-round-preventing-corruption-and-promoting-integrity-i/1680a2278b>.

⁶ OGP, “Georgia: Introduction of the Public Officials’ Asset Declarations Monitoring System (Грузија: Воведување на системот за следење на изјавите за имот на јавните службеници) (GE0050)” (2016), <https://www.opengovpartnership.org/members/georgia/залојбас/GE0050/>.

⁷ OGP, “North Macedonia: Inclusive Local Decision-Making (Северна Македонија: Инклузивно донесување одлуки на локално ниво) (MK0134)” (2018), <https://www.opengovpartnership.org/members/north-macedonia/залојбас/MK0134/>.

⁸ OGP, “North Macedonia: Financial Transparency Tools (Северна Македонија: Алатки за финансиска транспарентност) (MK0132)” (2018), <https://www.opengovpartnership.org/members/north-macedonia/залојбас/MK0132/>.

⁹ Сусана Новаковска (Полициски советник, Министерство за внатрешни работи), писмена кореспонденција со НМИ, 14 Мар. 2022.

¹⁰ Сусана Новаковска (Полициски советник, Министерство за внатрешни работи), телефонски разговор со НМИ, 14 Мар. 2022. Новаковска информираше дека прикажаните показатели за успешност ќе бидат јавно достапни во согласност со Законот за заштита на лични податоци и Конвенцијата за заштита на лица во однос на автоматска обработка на податоци.

¹¹ Податоците за случаите на трговија со луѓе кои моментално се јавно достапни вклучуваат: податоци за сторени кривични дела под членовите 418-а до 418-г од Кривичниот законик на Северна Македонија (трговија со луѓе, криумчарење мигранти, трговија со малолетни лица); податоци за жртвите според официјалната статистика за идентификација на жртви на трговија со луѓе; податоци за лица откриени при криумчарење мигранти од член 418-б; податоци за лица (жртви или мигранти) откриени според член 418-в (трговија со луѓе, трговија со малолетни лица и криумчарење мигранти); податоци за жртви на трговија со луѓе и потенцијални жртви, сместени во прифатен центар за странци и; податоци за бројот на лица сместени во прифатниот центар за странци.

¹² Council of Europe and European Union, “News on ensuring justice: Victim of human trafficking receives compensation in North Macedonia (Вести за обезбедување правда: Жртвата на трговија со луѓе добива компензација во Северна Македонија)” (5 Nov. 2020), https://pjp-eu.coe.int/en/web/horizontal-facility/news-on-ensuring-justice/-/asset_publisher/VUQpiPpnZFTi/content/victim-of-human-trafficking-receives-compensation-in-north-macedonia?inheritRedirect=false&redirect=https%3A%2F%2Fpjp-eu.coe.int%2Fen%2Fweb%2Fhorizontal-facility%2Fnews-on-ensuring-justice%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_VUQpiPpnZFTi%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-4%26p_p_col_count%3D1.

¹³ Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations, *North Macedonia Report (Извештај за Северна Македонија) 2021, 27*.

¹⁴ See OGP, “Argentina: Publication of Audit Recommendations in Argentine Prisons (Аргентина: Објавување на препораки за надзор во аргентинските затвори) (AR0050)” (2017), <https://www.opengovpartnership.org/members/argentina/залојбас/AR0050/>.

¹⁵ Новаковска, писмена кореспонденција..

¹⁶ Гостивар, Куманово, Струмица, Гевгелија, Прилеп, Штип и Радовиш.

¹⁷ Council of Europe, *Report to the Government of North Macedonia on the visit to North Macedonia carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 7 to 9 December 2020* (Извештај до Владата на Северна Македонија за посетата на Северна Македонија извршена од страна на Европскиот комитет за спречување на тортура и нечовечко или понижувачко постапување или казнување од 7 до 9 декември 2020 година) (29 Jul. 2021), 19, <https://rm.coe.int/1680a359cb>.

- ¹⁸ OGP, “Uruguay: Public Hearings on Video (Уругвај: Јавни расправи на видео) (UY0112)” (2018), <https://www.opengovpartnership.org/members/uruguay/зложбас/UY0112/>.
- ¹⁹ Влада на Република Северна Македонија, Министерство за правда, *Стратегија за информатичко-комуникациска технологија во правосудството за 2019 – 2024 година (Ревидирана стратегија)* (Феб. 2019), <https://www.pravda.gov.mk/Upload/Documents/Strategy-ICT-2019-2024%20.pdf>.
- ²⁰ UNODC, “The Use of Social Media by Judges (Користење на социјалните медиуми од страна на судиите)” (пристапено мај 2022), <https://www.unodc.org/ji/en/knowledge-products/social-media-use.html>.
- ²¹ Централен регистар на Република Северна Македонија, „Регистри“ (пристапено 2022), <https://www.crm.com.mk/en/about-crrsm/basic-institutional-data/registers>. <https://www.crm.com.mk/en/about-crrsm/basic-institutional-data/registers>
- ²² Миша Поповиќ (Институт за демократија Социетас Цивилис), интервју со НМИ, 3 Мар. 2022.
- ²³ OGP, “North Macedonia: Open Treasury (Северна Македонија: Отворен трезор) (MK0126)” (2018), <https://www.opengovpartnership.org/members/north-macedonia/зложбас/MK0126/>.
- ²⁴ Горан Давидовски (Биро за јавни набавки), интервју со НМИ, 25 Феб. 2022.
- ²⁵ Исто.
- ²⁶ Миша Поповиќ (Институт за демократија Социетас Цивилис), интервју со НМИ, 3 Мар. 2022.
- ²⁷ Министерство за Информатичко општество и администрација, Република Северна Македонија, Отворено владино партнерство акциски план 2021–2023 (Окт. 2021), 13, https://www.opengovpartnership.org/wp-content/uploads/2021/11/North-Macedonia_Action-Plan_2021-2023_MK.pdf.
- ²⁸ Поповиќ, интервју.
- ²⁹ Министерство за Информатичко општество и администрација, Република Северна Македонија, Отворено владино партнерство акциски план 2021–2023, 13.
- ³⁰ Центар за граѓански комуникации, Мониторинг на јавните набавки број 36 (јануари- јули 2021), (дек. 2021), 7–8, <https://www.ccc.org.mk/images/stories/36en.pdf>.
- ³¹ Давидовски, интервју.
- ³² Исто.
- ³³ Поповиќ, интервју.
- ³⁴ Исто.
- ³⁵ Давидовски, интервју.
- ³⁶ Open Ownership, “Data Protection and Privacy in Beneficial Ownership Disclosure (Заштита на податоци и приватност при обелоденување на вистинските сопственици)” (20 мај 2019), <https://www.openownership.org/en/publications/data-protection-and-privacy-in-beneficial-ownership-disclosure/iv-how-can-we-balance-beneficial-ownership-and-privacy-concerns/>.
- ³⁷ Open Contracting Data Standard, “Open Contracting Data Standard (Стандарди за отворени договорни податоци)” (пристапено мај 2022), <https://standard.open-contracting.org/latest/en/>.
- ³⁸ OGP, “Lithuania: Opening Up Public Procurement Data (Литванија: Отворање податоци за јавните набавки) (LT0031)” (2021), <https://www.opengovpartnership.org/members/lithuania/зложбас/LT0031/>.
- ³⁹ Индикатори поврзани со СОДП, https://docs.google.com/spreadsheets/d/1j-Y0ktZiOyhZzi-2GSabBCnzx6fF5lv8h1KYwi_Q9GM/edit#gid=1075539355
- ⁴⁰ Open Contracting Partnership, Using it, not losing it, over procurement data: Linking public procurement indicators to OCDS (Користење, а не губење поради податоците за набавките: Поврзување на индикаторите за јавни набавки со СОДП), https://www.open-contracting.org/wp-content/uploads/2017/11/Use-Case-Guide_-_Research-report-final-design-.pdf.
- ⁴¹ Open Contracting Partnership, Open Contracting Quickstart Guide (Краток водич за отворени договори), <https://www.open-contracting.org/wp-content/uploads/2021/09/OCP21-Quickstart-English.pdf>.
- ⁴² Open Contracting Partnership, Guide: How can we legislate for open contracting? (Водич: Како можеме да донесеме закон за отворени договори?), 2021, <https://www.open-contracting.org/wp-content/uploads/2021/10/OCP2021-OCLegislative-Guide.pdf>.
- ⁴³ OGP, “Republic of Moldova: Increase Knowledge of Public Procurement Process (Република Молдавија: Зголемување на знаењето за процесот на јавни набавки) (MD0062)” (2016), <https://www.opengovpartnership.org/members/republic-of-moldova/зложбас/MD0062/>.
- ⁴⁴ OGP, “Ukraine: Open Public Procurement (Украина: Отворени јавни набавки) (UA0064)” (2016), <https://www.opengovpartnership.org/members/ukraine/зложбас/UA0064/>.
- ⁴⁵ Дарко Антиќ, (ЕСЕ), интервју со НМИ, 3 Мар. 2022.
- ⁴⁶ Бојана Стевческа (Виш соработник за односи со јавност, комуникација и меѓународна соработка во АВРСМ), интервју со НМИ, 2 Мар. 2022.
- ⁴⁷ Стевческа, интервју.
- ⁴⁸ Антиќ, интервју.
- ⁴⁹ Исто.
- ⁵⁰ Исто.

- ⁵¹ Темите вклучуваат: пристап, искуство и задоволство од услугите поврзани со вработувањето, корупција, функционалност, задоволство од механизмите за жалба, општи препораки и препораки за подобрување.
- ⁵² Антиќ, интервју
- ⁵³ Исто.
- ⁵⁴ Стевческа, интервју..
- ⁵⁵ Антиќ, интервју
- ⁵⁶ Исто.
- ⁵⁷ Платформата на Министерството за здравство сè уште не е развиена, но ќе биде слична на платформата на АВРСМ.
- ⁵⁸ Антиќ, интервју
- ⁵⁹ Исто.
- ⁶⁰ Исто.
- ⁶¹ OGP, “Mongolia: Improve Provision and Quality of Education and Health Services (Монголија: Подобрување на обезбедувањето и квалитетот на образованието и здравствените услуги) (MN0023)” (2016), <https://www.opengovpartnership.org/members/mongolia/залојбас/MN0023/>.
- ⁶² OGP, “Romania: Eliminate unnecessary bureaucratic procedures at central government level (Романија: Елиминирајте ги непотребните бирократски процедури на ниво на централна влада) (RO0076)” (2020), <https://www.opengovpartnership.org/members/romania/залојбас/RO0076/>.
- ⁶³ OGP, “Estonia: Reducing Bureaucracy and a Simpler State – the Zero Bureaucracy Project (Естонија: Намалување на бирократијата и поедноставна држава - Проектот нулта бирократија) (EE0040)” (2016), <https://www.opengovpartnership.org/members/estonia/залојбас/EE0040/>.
- ⁶⁴ OGP, “Scotland, United Kingdom: Open Policy Making and Participation in Service Delivery (Шкотска, Обединетото Кралство: Отворено креирање политики и учество во испорака на услуги) (SCO0007)” (2018), <https://www.opengovpartnership.org/members/scotland-united-kingdom/залојбас/SCO0007/>.
- ⁶⁵ OGP, “Germany: Participatory development of the next National Action Plan on Education for Sustainable Development (Германија: Партиципативен развој на следниот Национален акционен план за образование за одржлив развој) (DE0036)” (2021), <https://www.opengovpartnership.org/members/germany/залојбас/DE0036/>.
- ⁶⁶ OGP, “Uruguay: National Water Plan (Уругвај: Национален план за вода) (UY0072)” (2016), <https://www.opengovpartnership.org/members/uruguay/залојбас/UY0072/>.
- ⁶⁷ OGP, “North Macedonia: Improving Access to Justice for Marginalized Groups of Citizens (Северна Македонија: Подобрување на пристапот до правда за маргинализираните групи граѓани) (MK0137)” (2018), <https://www.opengovpartnership.org/members/north-macedonia/commitments/MK0137/>.
- ⁶⁸ Стојан Мисев (ЕЦЕ), интервју со НМИ, 3 Мар. 2022.
- ⁶⁹ Исто.
- ⁷⁰ Влада на Северна Македонија, Закон бр. 08-524/1, Службен весник на Република Северна Македонија, бр. 21, (29 јануари 2021 година).
- ⁷¹ Мисев, интервју.
- ⁷² Исто.
- ⁷³ Исто.
- ⁷⁴ Исто.
- ⁷⁵ Исто.
- ⁷⁶ OGP, “Uruguay: Gender-Based Violence Open Data (Уругвај: Отворени податоци за родово насилство) (UY0103)” (2018), <https://www.opengovpartnership.org/members/uruguay/залојбас/UY0103/>.
- ⁷⁷ OGP, “Serbia: Develop electronic system for reporting violence against children (Србија: Развијте електронски систем за пријавување насилство врз деца) (RS0049)” (2020), <https://www.opengovpartnership.org/members/serbia/залојбас/RS0049/>.
- ⁷⁸ The High-level Group on Justice for Women, *Justice for Women High-level Group Report (Извештај на Групата на високо ниво на правда за жените)* (UN Women, IDLO, World Bank and Task Force on Justice, Mar. 2019), 58, https://www.justice.sdg16.plus/files/ugd/6c192f_b931d73c685f47808922b29c241394f6.pdf
- ⁷⁹ **Error! Hyperlink reference not valid.** OGP, “Ireland: Improve Access to Justice: Reducing Costs (Ирска: Подобрување на пристапот до правда: Намалување на трошоците) (IE0033)” (2016), <https://www.opengovpartnership.org/members/ireland/залојбас/IE0033/>.
- ⁸⁰ UNFPA et al., *Impact of the COVID-19 Pandemic on Family Planning and Ending Gender-based Violence, Female Genital Mutilation and Child Marriage (Влијанието на пандемијата КОВИД-19 врз семејното планирање и ставањето крај на родово базираното насилство, осакатувањето на женските гениталии и детскиот брак)* (Apr. 2020), <https://www.unfpa.org/resources/impact-covid-19-pandemic-family-planning-and-ending-gender-based-violence-female-genital>.
- ⁸¹ Zagreb Child and Youth Protection Center, “Kampanja ‘Iza Vrata’: Prepoznaj Miju u svom ulazu i nazovi 192” [‘Behind the Door’ campaign: Recognize Mia in your entrance and call 192] (Кампања „Зад вратата“: Препознајте ја Миа на вашиот влез и јавете се на 192) (YouTube, 10 Apr. 2020), <https://www.youtube.com/watch?v=hYPX8QwwzB8>.

⁸² OGP, “North Macedonia: Legal Empowerment through Open Justice Institutions (Северна Македонија: Правно зајакнување преку отворени правосудни институции) (МК0164)” (2021), <https://www.opengovpartnership.org/members/north-macedonia/commitments/MK0164/>.

⁸³ Ivona Stalevska and Hristina Vasilevska (FOSM), written correspondence with the НМИ, 18 Mar. 2022.

⁸⁴ Гоце Коцевски и Елена Георгиевска, *Вештачење и бесплатна правна помош - Дали новиот Закон за бесплатна правна помош од 2019 година го олесни пристапот до бесплатно вештачење на лицата на кои им е доделена секундарна правна помош? – Документ за јавна политика*, (Македонско здружение на млади правници, 2021), 13, https://myla.org.mk/wp-content/uploads/2021/04/Expert-finding-and-free-legal-aid_CIP.pdf.

⁸⁵ Уредба за наградата и надоместокот на надворешните соработници на Бирото за судски вештачења (Сл. весник бр. 131/2015)

⁸⁶ Коцевски и Георгиевска, 12.

⁸⁷ Сталевска и Василевска, писмена кореспонденција.

⁸⁸ Исто.

⁸⁹ Исто.

⁹⁰ Исто.

⁹¹ Исто.

⁹² Коцевски и Георгиевска, 12.

⁹³ Сталевска и Василевска, писмена кореспонденција.

⁹⁴ Исто.

⁹⁵ Коцевски и Георгиевска, 14.

⁹⁶ OGP, “Kenya: Implement legislation to increase access to justice (Спроведување на законодавството за зголемување на пристапот до правдата) (KE0030)” (2020), <https://www.opengovpartnership.org/members/kenya/зложбас/KE0030/>.

⁹⁷ OGP, “Bulgaria: Problem Solving Courts (Бугарија: Судови за решавање проблеми) (BG0041)” (2014), <https://www.opengovpartnership.org/members/bulgaria/зложбас/BG0041/>.

⁹⁸ Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations, *North Macedonia Report (Извештај за Северна Македонија) 2021, 2, 43–44.*

Дел III: Методологија и НМИ индикатори

Овој преглед не е евалуација како што беше случајот со претходните НМИ извештаи. Ова е независен, брз, технички преглед на акцискиот план и силните страни и предизвиците што ги идентификува НМИ за да допринесе за посилен процес на имплементација. Ветувачките заложби нагласени во овој преглед од страна на НМИ се или оние кои имаат најголем потенцијал за резултати, се висок приоритет за засегнатите страни во земјата, претставуваат приоритет во националниот контекст на отворена влада или се комбинација од овие фактори.

За да се одреди кои реформи НМИ ќе ги идентификува како ветувачки, НМИ се заснова на процес на филтрирање и групирање:

Чекор 1: Се определува што може да се прегледа, а што не се заснова на проверливоста на заложбата онака како што е напишана во акцискиот план.

Чекор 2: Се утврдува дали заложбата има отворена владина леќа. Дали е таа релевантна за вредностите на ОВП?

Чекор 3: Заложбите кои се проверливи и имаат отворена владина леќа се прегледуваат за да се идентификува дали одредени заложби треба да се групираат. Заложбите што имаат заедничка цел или заложбите кои придонесуваат за истото прашање од одредени политики треба да се групираат и нивниот „потенцијал за резултати“ треба да се разгледа како целина.

Процесот на групирање го спроведува персоналот на НМИ, следејќи ги подолните чекори:

- a. Се определуваат сеопфатни теми. Темите може да го следат акцискиот план или ако акцискиот план не е групиран по теми, персоналот на НМИ може да се повика на тематското означување направено од ОВП.
- b. Се прегледуваат целите на заложбите за да се идентификуваат заложби што се однесуваат на истото прашање од одредена политика или на поширока владина реформа
- v. Доколку е потребно, заложбите се организираат во групи. Заложбите може веќе да се организирани во акцискиот план во рамките на специфичните политички или владини реформи или може да бидат самостојни и затоа да не се групирани.

Чекор 4: Се проценува потенцијалот за резултати на групата или на самостојната заложба.

Процесот на филтрирање е внатрешен процес и податоците за поединечните заложби се достапни во Анекс I подолу. Дополнително, за време на процесот на внатрешен преглед на овој производ, НМИ ја потврдува точноста на наодите и собира дополнителни информации преку рецензии, повратни информации од Одделението за поддршка на ОВП, интервјуа и валидација со засегнатите страни во земјата, како и со добивање на одобрение од страна на меѓународниот експертски панел (МЕП) на НМИ.

НМИ се потпира на три клучни индикатори за овој преглед:

I. Проверливост

- **Да/Не:** Дали заложбата е доволно специфична за да може да се прегледа? Дали наведените цели и предложените активности се доволно јасни и вклучуваат објективно проверливи активности за да се оцени имплементацијата, онака како што се напишани во акцискиот план,?

* Заложбите што не се проверливи ќе се сметаат за „заложби кои не може да се прегледаат“, и понатамошна оценка нема да се врши.

II. Релевантни (отворена владина леќа)

Овој индикатор одредува дали заложбата се однесува на отворените владини вредности на транспарентност, граѓанско учество или јавна одговорност како што е дефинирано со Декларацијата за отворена влада, членовите за управување на ОВП и со одговарање на прашањата наведени подолу. Врз основа на внимателно читање на текстот на заложбата, НМИ прво утврдува дали заложбата има отворена владина леќа:

- **Да/Не:** Дали заложбата има за цел да направи област на одредена политика, институција или процесот на донесување одлуки да бидат потранспарентни, партиципативни или поодговорни пред јавноста?

Следниве прашања за секоја вредност на ОВП може да се користат за да се идентификува отворена владина леќа:

- **Транспарентност:** Дали владата ќе открие повеќе информации, ќе ја подобри правната или институционалната рамка за да го гарантира правото на информации, ќе го подобри квалитетот на информациите објавени на јавноста или ќе ја подобри транспарентноста на владините процеси при донесување одлуки или на институции?
- **Граѓанско учество:** Дали владата ќе создаде или подобри можности, процеси или механизми за јавноста да ги информира или да влијае на одлуките? Дали владата ќе создаде, овозможи или подобри механизми за учество за малцинствата или недоволно застапените групи? Дали владата ќе овозможи правна средина за гарантирање на слободите на собирање, здружување и мирни протести?
- **Јавна отчетност:** Дали владата ќе создаде или ќе ги подобри можностите за отчетност на функционерите и за да тие одговараат за нивните постапки? Дали владата ќе овозможи законски, политички или институционални рамки за поттикнување на одговорноста на јавните службеници?

III. Потенцијал за резултати

Порано познат како индикатор за „потенцијално влијание“, овој индикатор беше прилагоден врз на повратните информации од консултациите за НМИ Refresh со колективот на ОВП. Новиот индикатор е ориентиран кон резултати, има стратешки се фокусира на производите на НМИ, и сега ги прикажува очекуваните резултати и потенцијалот што подоцна, по имплементацијата, може да се верификува во извештајот за резултатите од НМИ. Со оглед на целта на овој преглед на акцискиот план, проценката на „потенцијал за резултати“ е само ран показател за тоа како одредена заложба може да даде значајни резултати врз основа на тоа како е формирана во акцискиот план земајќи ги во предвид состојбите во соодветната област на политики.

Скалата на индикаторот е дефинирана како:

- **Нејасна:** продолжување на тековните практики во согласност со постојното законодавство, барања или политики без да постои додадена вредност или подобрен пристап на отворена влада
- **Скромна:** позитивна, но индивидуална промена на практиките или политиките. Овие заложби не генерираат обврзувачки или институционализирани промени во владата или институциите што управуваат со областа на политиката (на пр., веб-локации, објави на податоци, обуки или пилот проекти).
- **Суштинска:** постоење на можност за битни промени во практиките, политиките или институциите кои управуваат со областа на политиката, јавниот сектор или односот меѓу граѓаните и државата. Заложбата генерира обврзувачки и институционализирани промени низ владата.

Овој преглед го подготви ИРМ во соработка со Лилјана Цветаноска, а беше разгледан од Брендан Халоран - надворешен експерт. Методологијата на НМИ, квалитетот на НМИ производите и процесот на преглед се надгледувани од Меѓународниот експертски панел (МЕП) на НМИ. За повеќе информации за НМИ, погледнете во делот „За НМИ“ на ОВП, достапен [тука](#).

Анекс I: Податоци за поединечни заложби¹

Заложба 1.1: Јавно објавување на вистинските сопственици на фирмите што склучиле договори за јавни набавки

- Проверливост: Да
- Дали има отворена владина леќа? Да
- Оваа заложба е дел од групата: Транспарентност на јавните набавки (Заложби 1.1, 1.3, и 2.1 од акцискиот план)
- Потенцијал за резултати: Скромен

Заложба 1.2: Проактивно објавување на информациите од јавен карактер на веб-страниците на институциите

- Проверливост: Да
- Дали има отворена владина леќа? Да
- Потенцијал за резултати: Скромен

Заложба 1.3: Објавување на основните информации за јавните набавки на интернет страниците на институциите

- Проверливост: Да
- Дали има отворена владина леќа? Да
- Оваа заложба е дел од групата: Транспарентност на јавните набавки (Заложби 1.1, 1.3, и 2.1 од акцискиот план)
- Потенцијал за резултати: Скромен

Заложба 1.4: Унапредување на пристапот до информации и бројот на објавени отворени податоци во единиците на локалната самоуправа (ЕЛС)

- Проверливост: Да
- Дали има отворена владина леќа? Да
- Потенцијал за резултати: Скромен

Заложба 1.5: Овозможување на бесплатен пристап до податоци за граѓанските организации

- Проверливост: Да
- Дали има отворена владина леќа? Да
- Потенцијал за резултати: Скромен

Заложба 1.6: Фискална транспарентност и отчетност на локално ниво и подобрување на вклученоста на граѓаните преку иновативни меџанизми и алатки

- Проверливост: Да
- Дали има отворена владина леќа? Да
- Потенцијал за резултати: Скромен

Заложба 2.1: Јавните набавки како отворени податоци

- Проверливост: Да

<ul style="list-style-type: none"> • Дали има отворена владина леќа? Да • Оваа заложба е дел од групата: Транспарентност на јавните набавки (Заложби 1.1, 1.3, и 2.1 од акцискиот план) • Потенцијал за резултати: Скромно
<p>Заложба 2.2: Унапреден механизам за следење на имотната состојба на избраните и именуваните лица</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проверливост: Да • Дали има отворена владина леќа? Да • Потенцијал за резултати: Скромно
<p>Заложба 2.3: Јавно објавување на предметите за изборот на избрани/ именувани лица од Владата на РЦМ како раководители на институции</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проверливост: Да • Дали има отворена владина леќа? Да • Потенцијал за резултати: Скромно
<p>Заложба 3.1: Јавни услуги и политики темелени на граѓанските приоритети од областа на вработувањето</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проверливост: Да • Дали има отворена владина леќа? Да • Оваа заложба е дел од групата: Унапредување на испораката на јавни услуги темелени на граѓанските приоритети (Заложби 3.1, 3.2, и 3.3 од акцискиот план) • Потенцијал за резултати: Суштински
<p>Заложба 3.2: Јавни услуги и политики темелени на граѓанските приоритети од областа на превентивната здравствена заштита</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проверливост: Да • Дали има отворена владина леќа? Да • Оваа заложба е дел од групата: Унапредување на испораката на јавни услуги темелени на граѓанските приоритети (Заложби 3.1, 3.2, и 3.3 од акцискиот план) • Потенцијал за резултати: Суштински
<p>Заложба 3.3: Јавни услуги и политики темелени на граѓанските приоритети од областа на образованието</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проверливост: Да • Дали има отворена владина леќа? Да • Оваа заложба е дел од групата: Унапредување на испораката на јавни услуги темелени на граѓанските приоритети (Заложби 3.1, 3.2, и 3.3 од акцискиот план) • Потенцијал за резултати: Суштински
<p>Заложба 3.4: Јавни услуги и политики темелени на граѓанските приоритети од областа на обезбедувањето на локалните јавни услуги</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проверливост: Да • Дали има отворена владина леќа? Да • Потенцијал за резултати: Скромно

<p>Заложба 3.5: Достапни е-услуги во руралните средини</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проверливост: Да • Дали има отворена владина леќа? Не • Потенцијал за резултати: Нејасен
<p>Заложба 3.6: Зголемување на пристапот до загарантираните облици на заштита на жртвите на трговија со луѓе</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проверливост: Да • Дали има отворена владина леќа? Да • Потенцијал за резултати: Скромно
<p>Заложба 3.7: Унапредување на механизмите за заштита на жртвите на вознемирување на работно место</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проверливост: Да • Дали има отворена владина леќа? Да • Потенцијал за резултати: Скромно
<p>Заложба 3.8: Овозможување на пристап до терапија и здравствени услуги на лица кои употребуваат дроги по издржување на казна затвор</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проверливост: Да • Дали има отворена владина леќа? Не • Потенцијал за резултати: Скромно
<p>Заложба 4.1: Унапредување на заштитата на сексуалните работници и лицата кои употребуваат дроги</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проверливост: Да • Дали има отворена владина леќа? Да • Потенцијал за резултати: Скромно
<p>Заложба 4.2: Унапредување на пристап до правда на социјално загрозуени и граѓани во социјален ризик</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проверливост: Да • Дали има отворена владина леќа? Да • Потенцијал за резултати: Скромно
<p>Заложба 4.3: Пристап до правда за жени кои претрпеле семејно насилство</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проверливост: Да • Дали има отворена владина леќа? Да • Потенцијал за резултати: Суштински
<p>Заложба 4.4: Правно зајакнување на граѓаните преку достапни информации и отворени институции</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проверливост: Да • Дали има отворена владина леќа? Да • Потенцијал за резултати: Скромно

<p>Заложба 5.1: Намалување на ефектите од климатските промени и заштита на животната средина од земјоделските активности</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проверливост: Да • Дали има отворена владина леќа? Да • Potential for results: Modest
<p>Заложба 5.2: Пристап до информации за нивото на аерозагадување</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проверливост: Да • Дали има отворена владина леќа? Да • Потенцијал за резултати: Скромно
<p>Отворен парламент</p>
<p>Заложба 1.1: Изработка на онлајн портал за отворени податоци за полесен пристап до информации за граѓаните</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проверливост: Да • Дали има отворена владина леќа? Да • Потенцијал за резултати: Скромно
<p>Заложба 1.2: Платформа за предлози и иницијативи од граѓаните до законодавната власт и регистар на граѓански организации</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проверливост: Да • Дали има отворена владина леќа? Да • Потенцијал за резултати: Скромно
<p>Заложба 1.3: Дигитална безбедност преку дигитални потписи за пратеници и собраниската служба</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проверливост: Да • Дали има отворена владина леќа? Не • Потенцијал за резултати: Нејасно
<p>Заложба 2.1: Изработка на нова интернет страница на Собранието за подобро информирање на граѓаните</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проверливост: Да • Дали има отворена владина леќа? Да • Потенцијал за резултати: Скромно
<p>Заложба 2.2: Целосно функционален собраниски ТВ канал</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проверливост: Да • Дали има отворена владина леќа? Да • Потенцијал за резултати: Скромно
<p>Заложба 2.3: Изработка на софтверско решение за следење на законодавниот процес од јавноста</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проверливост: Да • Дали има отворена владина леќа? Да

<ul style="list-style-type: none"> • Потенцијал за резултати: Скромно
<p>Заложба 2.4: Отворање на е-архива софтвер за пребарување од јавноста</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проверливост: Да • Дали има отворена владина леќа? Да • Потенцијал за резултати: Скромно
<p>Заложба 2.5: Набавка на камери со пропратна опрема за интернет пренос на седници</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проверливост: Да • Дали има отворена владина леќа? Да • Потенцијал за резултати: Скромно
<p>Заложба 3.1: Изработка на репортажи и запознавање на јавноста за промовирање на работењето на канцелариите за контакт со граѓаните</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проверливост: Да • Дали има отворена владина леќа? Да • Потенцијал за резултати: Нејасно
<p>Заложба 3.2: Спроведување на активности за промоција на партнерството за отворена власт</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проверливост: Да • Дали има отворена владина леќа? Да • Потенцијал за резултати: Нејасно
<p>Заложба 3.3: Набавка на софтверско решение за овозможување на превод од говор на текст</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проверливост: Да • Дали има отворена владина леќа? Да • Потенцијал за резултати: Скромно
<p>Отворено судство</p>
<p>Заложба 1.1: Подобрување на електронскиот судски портал на РСМ (www.sud.mk)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проверливост: Да • Дали има отворена владина леќа? Да • Потенцијал за резултати: Скромно
<p>Заложба 1.2: Подобрување на односите со јавноста на судовите</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проверливост: Да • Дали има отворена владина леќа? Да • Потенцијал за резултати: Скромно
<p>Заложба 1.3: Подобрување на квалитетот и достапноста на податоците и информациите за функционирање на Судскиот совет</p>

<ul style="list-style-type: none">• Проверливост: Да• Дали има отворена владина леќа? Да• Потенцијал за резултати: Скромен
Заложба 2.1: Зајакнување на надзорната улога на Судскиот совет врз транспарентноста на судовите
<ul style="list-style-type: none">• Проверливост: Да• Дали има отворена владина леќа? Да• Потенцијал за резултати: Скромен
Заложба 2.2: Подобрување/ унифицирање на структура на извештаите на судовите и квалитетот на податоците
<ul style="list-style-type: none">• Проверливост: Да• Дали има отворена владина леќа? Да• Потенцијал за резултати: Скромен
Заложба 2.3: Подобрување на електронскиот систем за основна и континуирана обука на судиите
<ul style="list-style-type: none">• Проверливост: Да• Дали има отворена владина леќа? Да• Потенцијал за резултати: Скромен

1. For clustered заложбас, the assessment of potential for results is conducted at the cluster level, rather than the individual заложбас.
2. Заложба short titles may have been edited for brevity. For the complete text of заложбас, please see North Macedonia's action plan: https://www.opengovpartnership.org/wp-content/uploads/2021/11/North-Macedonia_Action-Plan_2021-2023_EN.pdf.

Анекс 2: Минимални барања за дејствување врз основа на ОВП процесот

Според процедуралната политика за преглед на ОВП, за време на развојот на акцискиот план, земјите-учеснички на ОВП мора да го исполнат нивото на „вклучување“ на јавното влијание во согласност со оценката на НМИ за процесот на ко-креирање.

НМИ ги користи стандардите за учество и заедничко создавање на ОВП за да утврди дали одредена земја спаѓа во категоријата „вклучување“. Минималниот праг е наведен подолу:

1. **Постои форум:** постои форум кој го надгледува процесот на ОВП;
2. **Форумот е мултичинителски:** и владата и граѓанското општество се вклучени во форумот; и
3. **Резониран одговор:** владата или мултичинителскиот форумот преку документи или на друг начин можат да покажат како дале повратни информации за време на процесот на ко-креирање. Ова може да вклучува кратко сиже на главните категории или теми предложени за вклучување, измена или отфрлање.

Табелата подолу ја сумира проценката на НМИ за овие три стандарди. Целта на ова сиже е да се утврди дали се почитуваат минималните барања за процедурална ревизија. Ова не е целосна проценка за тоа дали се дејствувало врз основа на стандардите за учество и ко-креација на ОВП; целосна проценка ќе биде дадена во извештајот за резултатите.

Табела 2. Краток опис на минимални барања за постапување според ОВП процесот

Клуч:

Зелено = ги исполнува стандардите

Жолто = во тек (преземени се чекори за да се исполни стандардот, но стандардот не е исполнет)

Црвено = Нема докази за делување

ОВП Стандард	Дали стандардот беше исполнет?
Форум постои. Имаше два главни механизми за координација за време на ко-креирањето на петтиот акциски план, и двата формирани во 2020 година. Советот на ОВП се состои од претставници на владата и граѓанското општество и има улога на мултичинителски форум на Северна Македонија. Постои, исто така, мрежа на ГО на ОВП која помага во ко-креирањето, имплементацијата и следењето на процесот на ОВП.	Зелено
Форумот е мултичинителски. Советот на ОВП има 16 членови и еднаква застапеност од владата и граѓанското	Зелено

<p>општество. Мрежата на ГО ОВП има 77 членови, сите од граѓанското општество.¹</p>	
<p>Владата даде аргументиран одговор за тоа како повратните информации од јавноста беа искористени за обликување на акцискиот план.</p> <p>Засегнатите страни на граѓанското општество кои учествуваа во процесот на ко-креација забележаа дека повратните информации од владините институции за предлозите беа дадени вербално за време на работилниците² и во писмена форма преку е-пошта.³ Имаше активна комуникација и повратни информации во врска со фокусот на заложбите и нивното спроведување.⁴</p> <p>За идните процеси на ко-креирање, НМИ препорачува МИОА и Советот на ОВП заеднички да објават писмен преглед за тоа како сите придонеси на засегнатите страни биле земен предвид во креирањето на акциските планови. Треба да се обезбеди повратна информација до засегнатите страни дури и ако причината за одбивањето е недостатокот на финансиски средства. Ова ќе и помогне на Северна Македонија да продолжи да ги исполнува минималните барања според стандардите за учество и ко-креирање на ОВП.⁵</p>	<p style="text-align: center;">Жолто</p>

¹ Министерство за информатичко општество и администрација. Мрежа за ПОВ. (УСАИД, пристапено мај 2022), <https://ovp.gov.mk/%d0%bc%d1%80%d0%b5%d0%b6%d0%b0-%d0%b7%d0%b0-%d0%be%d0%b2%d0%bf/>.

² Дарко Антиќ, (ЕСЕ), интервју со НМИ, 3 Мар. 2022; Misha Popovik (Institute for Democracy Societas Civilis), interview by the НМИ, 3 Мар. 2022.

³ Доказ за писмена кореспонденција помеѓу ФООМ и Весна Цекова од Бирото за јавни набавки, од ФООМ доставени до НМИ во периодот пред објавувањето на овој извештај, 6 мај 2022 година..

⁴ Гордана Димитровска (државен советник во Министерството за информатичко општество и админ.), интервју со НМИ, 14 март 2022 г..

⁵ OGP, *OGP Participation and Co-Creation Standards (Стандарди за учество и ко-креација на ОВП)* (1 јан. 2022), <https://www.opengovpartnership.org/ОВП-participation-co-creation-standards/>.